

Abonamentul:

Pentru monarhie:
Pe an 12 cor., $\frac{1}{2}$ an
6 cor., $\frac{1}{4}$ an 3 cor.

Pentru străinătate:
Pe 1 an 18 fr., $\frac{1}{2}$
an 9 fr., $\frac{1}{4}$ an
4 fr. 50 cm.

Foia apare în fiecare
Sâmbătă

Unirea

Insertiuni:

Un șir garmond:
odată 14 fil., a doua
oară 12 fil., a treia
oară 10 fil.

Tot ce privește foaia
să se adreseze la: Re-
dacțiunea și admini-
strațiunea „Unirea”
în
Blaj.

Foaie bisericească-politică.**Anul XVII.****Blaj, 15 Maiu 1907.****Numărul 19.**

Arhieriei nostri și proiectul Apponyi.

În 8 crt. s'a început în casa magnaților desbaterea proiectului ministrului Apponyi, pentru salarizarea învățătorilor dela școalele confesionale și de stat. La discuțiunea generală din ziua primă a luat cuvântul mitropolitul Mețianu episcopii Ignatie Papp și Dr. Vasile Hossu. Iar în 10 crt. a vorbit și Escelența Sa Mitropolitul Victor.

Dăm în următoarele cuvântările ținute de Arhieriei nostri.

Discursul Episcop. Dr. Y. Hossu.

Deși proiectul de sub desbatere a fost discutat pe lung și amănunțit, și deși cunoaștem răspunsul deplin lămuritor al Esc. Sale dlui ministru de culte și instrucțiunea publică, cu prilejul obiecțiunilor și a plângerilor, ce s'au ridicat, cred că totuș am datorința să-mi spun observările mele pe scurt, și obiectiv; O cere aceasta importanța însăși a chestiunii, demnitatea acestei camere și poziția mea bisericească.

Proiectul din chestiune, conform expunerii de motive ce i-se anexează, are două scopuri: întâi de a regula salariile învățătorilor dela școlile comunale și confesionale punându-se învățătorii în o situație materială corăspunzătoare calificației și stării lor sociale; iar a doua de a asigura și de a păzi în școlile de orice caracter interesele statului și interesele naționale.

Mă grăbesc a declara, dle președinte și dlor magnați, că în privința ambelor scopuri sunt cu desăvârșire de acord cu dl ministru. Căci nu cred să fie cineva care să-i invidieze pe învățătorii pentru că li-se urcă salariile. Sunt convins, că nici preoții nu-i vor invidia, cu toate că ei rămân într-o stare și mai rea decât e a învățătorilor, și cred că ei nu vor cere altceva, decât să li-se reguleze și lor congrua pentru a putea trăi și ei asigurată calificației și poziției lor sociale. Nu mai încupe nici o îndoială, că venitele învățătorilor trebuiau regulate, și dacă statul, bazat pe art. XX din 1848, grăbește să ajute dintr'al său singuraticile comunități bisericești sărace, merită toată recunoștința.

Nu excepționez nici imprejurarea, că venitele învățătorilor confesionali și comunali nu s'au statorit conform venitelor învățătorimii de stat, ci recunosc, că Excelența Sa Dl ministru a contribuit în mod simțitor la delăturarea disproporției grave de până acum.

Dacă ar fi să fac totuș o observare, aș zice, că după modesta mea părere, n'ar fi trebuit să se despartă chestiunea salarizării învățătorilor de chestiunea reformei preparandiilor căci, după convingerea mea, salarizarea mai bună încă nu e de ajuns să dea un impuls mai însemnat instrucției populare, căci nu poate fi vorbă de o activitate serioasă și rodnică, la școala unde învățătorul își condiționează zelul și îndeplinirea datorințelor de salariul ce-l are. Pot afirma bazat pe experiențele mele, că dacă n'am putut și nu putem dovedi un mai real progres în învățământ, o mare vină o poartă însuș corpul învățătoresc. Nu voi să invinuesc nici corpul învățătoresc, nici pe unii membrii singuratici ai lui, ci țin numai să constat, că numai prin regularea salariilor învățătorilor nu se va ridica cu mult nivelul instrucției, singure salariile nu sunt în stare a umplea acel gol pe care actualul proiect de lege voiește să-l umple. Aceasta o și recunoaște dl ministru, când amintește, în motivarea proiectului, că se va ocupa și de regularea preparandiilor.

În ce privește al doilea punct de vedere al acestui proiect, anume ca în orice școală de orice caracter să fie respectat punctul de vedere al statului și interesul național, țin să declar că și în privința asta sunt cu totul de convingerea dlui ministru. Căci e, de sigur, o pretenziune justă ca în orice școală, de orice confesiune și fără deosebirea dacă are sau nu ajutor de stat, să se apere punctele de vedere ale statului. Nici nu se poate închipui un guveru care ar suferi ca vre-o biserică sau vre-o instituțiune de stat să lucreze împotriva intereselor statului. Împărtășesc deci amândouă punctele de vedere ale dlui ministru și cu toate acestea, spre marea mea durere, sunt nevoit a declara, că proiectul, așa cum e acum, nu-l pot primi, de — oarece el în forma de acum nu va realiza intențiile vrednice de stimă ale dlui ministru, sau cel puțin, nu în măsură și nu cu reușita morală, pe care o intenționează.

Aceasta îmi și iau voie a vi-o arăta în scurte cuvinte.

Din capul locului observ, că proiectul acesta vatămă și respective știrbește dreptul garantat prin lege al bisericilor susținătoare de școale.

Cari sunt acele drepturi garantate prin lege, de cari se bucuran bisericile, în ce privește instrucțiunea populară? În acest punct trebuie să luăm de bază artic. XXXVIII din 1868, mai ales §-ul 11 al aceluiaș. Legea aceasta este în vigoare încă, deși legile similare și ordinațiunile de mai târziu, au modificat, în mare parte, dispozițiile acestei legi. Chiar Excelența Sa Dl ministru accentuează, că proiectul din chestiune „în in-

tregimea lui este alcătuit în cadrele articol XXVI din 1893 și nu alterează principiile fundamentale al organismului instrucției populare, stabilit în art. XXXVIII din 1868 și art. XXVIII din 1876. Insuș Dl ministru accentuează deci că principiile art. XXXVIII din 1868 sunt nealterate și, prin urmare, că legea aceasta nu a fost scoasă din vigoare

Cum sună acest § al 11-lea?

„Confesiunile pot să ridice și să susțină din puterea lor școale publice pentru instrucțiunea populară, în toate comunele locuite de credincioșii lor; pot conta, după datina de până acum, la sprijinul material al credincioșilor după modalitatea și în proporția determinată de reprezentanța lor; în aceste institutii pot să-și aleagă ei singuri învățătorii și profesorii, pot stabili salarizarea acestora, prescriind manualele de școală, sistemul și metoda instrucțiunii școl.”

În sensul acestui § care asigură pe calea legii bisericii mele libertatea instrucțiunii și a educațiunii, biserica susținătoare de școală, e îndreptățită:

1. să ridice și să susțină institutii publice pentru instrucțiunea populară;
2. Să aleagă, și să aplice învățătorii în aceste, respective să-i amoveze;
3. Să determine, liber, leafa învățătorilor.
4. prescrierea manualelor de învățământ;
5. dispoziții privitoare la sistemul și metoda instrucțiunii, cu privire la §-ul 45 al amintitei legi, în care e vorbă despre instrucțiunea băieților de altă confesiune, întrucât, adecă, acestia nu ar avea școală proprie.

Să examinăm acum obiectiv, întru cât sunt știrbite, atinse drepturile mai sus înșirate ale susținătorilor de școale, prin proiectul din chestiune.

1. Alineatul al 5-lea al capului 12 dispune: „Învățătorii aplicați în școalele comunale sau confesionale de nou aranjate nu pot reflecta la întregirea de salar și cuincuenale din partea statului, decât în cazul, când înființarea noului post se întâmplă cu învoirea prealabilă a ministrului de culte.” Dispoziția aceasta prevede așa dar înființarea nouelor școale confesionale, numai pe lângă consimțământul ministrului.

Așa e, dar când ministrul statorește minimul salariului docental, îndatorează tot odată comunitățile bisericești mai sărace la cererea ajutorului de stat; prin urmare la cererea învoirii prealabile a ministrului. Unde rămâne atunci dreptul confesiunilor de a înființa liber școale?

E știrbit, mai departe, și dreptul confesiunilor de a susține școale. Așa, de pildă, în sensul §-lui 13, în caz, că salariul nu se poate încasa și susținătorul totul nu re-

fectează la ajutorul de stat, susținătorul își pierde dreptul de a mai ține școală în comuna aceea, care drept se poate revindeca numai în cazul, când susținătorul vrea mai târziu să înființeze școală nouă cu ajutor de stat, nu însă și în cazul, când și-ar putea susține școala, fie prin îmbogățirea populației, fie prin marinimia unor oameni de jertfă. În sensul alineatului ultim al §-lui 15, școlile confesionale cari au mai puțin de 30 elevi obligați a frecventa școala, nu pot fi împărțite de ajutor de stat decât în cazuri excepționale. Știut fiind, că astfel de comune mici nu pot acoperi leafa prevăzută de acest proiect, evident, că rămân cu totul la discrețiunea dlui ministru. Nu vreau să mă extind la efectele dezastruoase ale acestei dispoziții, mai ales în dieceza mea — abstracție făcând dela partea ei principiară — ca să nu mi-să spună, că aș voi să amestec în discuție momente confesionale. Fie-mi permis să amintesc numai, că din 82 școlile ale diecezei mele, ușor vor putea cădea jertfa acestei dispoziții cel puțin 30 și, ce e mai mult, tot atâtea comune bisericesti, la ceoace eu nu-mi pot da nici măcar consimțământul tacit, nici pe baza conștiinții, nici pe aceea a îndatoririlor mele oficiale.

În sensul §-lui 25 ministrul are dreptul de a sistă anumite școlile confesionale. Ba §-ul 26 îl îndreptățește de a sistă și închide chiar unele școlile, cari stau sub conducerea autorității bisericesti. Adevărat, că dispoziția aceasta din urmă se motivează cu resoane de stat, dar voi desluși mai târziu, întru cât e motivată și conducătoare la scop. Aici am voit să constat numai că proiectul de față vatămă și limitează dreptul garantat prin lege al confesiunilor, de a ridica și susține școlile pentru instrucția poporală.

2. Nu mai puțin împiedecă proiectul acesta dreptul de până acum al confesiunilor de a aplica și amovă învățătorii. Nu înțeleg aici alineatul prim al c. 21 din proiect, căci aceasta se cuprinde și în §-ul 26 din 1893; la acest loc adecă se spune că dacă statul contribuie cu mai mult de 200 coroane la întregirea salariului fundamental învățătoresc, aplicarea învățătorului se face pendentă de învoirea ministrului de culte.

Însă paragraful 29 îi face posibil ministrului de culte și instrucțiune publică, ca să poată denumi și fără a mai întrebă pe susținătorii de școlile, învățător la școala confesională. Aceasta voiesc deocamdată să o constat numai, cu privire la meritul dispoziției mă voiu declara mai târziu.

Trecând acum la chestiunea amovării respective a disciplinării învățătorilor, fără a mă dimitte în detaluri, mă restring numai de a aminti aceea, că întreg spiritul proiectului de lege este îndreptat într'acolo, ca pe învățătorii confesionali să-i scoată pe cât să poate de sub iurisdicția superiorității lor bisericesti și să-i pună sub dispunerea liberă a organelor de stat. Ca să nu vorbesc de singuraticile dispoziții disciplinare, despre posibilitatea de ale interpretă vag, spun numai ca un lucru caracteristic, că de ex. §. 32 dispune, că învățătorii confesionali sunt datori a depune jurământul oficios înaintea inspectorului său a plenipotențiatului aceluia chiar și în prezența autorității școlare competente, în loc ca să fi fost întors, cunoscut fiind, că ori care oficianț îl consideră pe acela de adevărata și propria sa superiori-

tate, în a cărei mâni și-a depus jurământul cu ocaziunea intrării în oficiu.

Nu mai puțin e caracteristică și dispoziția aceea a § 31 conform căreia, cu toate că ajutorul de stat să licvidează prin percepătoratele regești, vidimarea de două ori pe an a evitanțelor să pune între agendele oficiale a inspectorilor de școală. Poate să aibă alt scop dispoziția aceasta decât de a face dependenți învățătorii chiar și când vreau să-și ridice salariile neconturbati?

3. Că acest proiect stirbește, respective abrogă dreptul avut și deprins a confesiunilor susținătoare de școlile de a hotări liber salariul învățătoresc este un lucru, care așa cred că nici nu mai trebuie documentat, căci doară scopul principal al acestui proiect de lege este chiar regularea salariilor învățătorilor dela școlile confesionale. Admit că dreptul acesta a confesiunilor susținătoare de școlile l'a abrogat deja art. XXVI din 1893, dar pentru aceea nu urmează, că ceea ce a fost atunci vatămător să nu fie și acum. Eu mă număr între cei mai sinceri stimători ai Escelenței Sale ministrului de culte și instrucțiune publică dar chiar pentru aceea sum dator poziției ce ocup, ca să declar, că eu nu pot să fiu de aceeaș părere, că statul ar avea drept de a stabili pentru susținătorii de școlile un anumit, minim de salariu. Și nici de aceea părere nu sunt, că statul poate să stabilească cvantul cultural minimal la care trebuie să ajungă instrucțiunea. Am convingerea, că statul e în drept să pretindă, ca oficiu de stat să nu poată ocupa, salariu de stat să nu poată avea un atare individ, care nu are calificația recerută de stat și aceasta nu o iustifică înaintea organelor statului. Aceasta necondiționat o poate pretinde statul, dar aceea, ca respectivul în care școală să-și câștige calificația recerută, între ce fel de împrejurări și condiții, pentru stat poate fi lucru foarte indiferent.

4. Cumcă proiectul din chestiune vatămă adânc drepturile avute și exerciate a bisericilor susținătoare de școlile, cu privire la stabilirea manualelor de școală, ordinea și planul de învățământ încă nu e necesar de a o arăta mai pe larg. Dar de oarece în privința aceasta manualele de școală nu se subtrag de tot de sub autoritatea bisericescă, ci numai se pretinde de a fi aprobate și de ministru, pentru aceea în contra acestei dispoziții nici nu vreau să vorbesc mai pe larg, pentru că în urma dreptului suprem de supraveghiere, statul trebuie să-și exercieze ingerința aceasta.

5. Art. 44 § 14 1868 asigură confesiunilor acel drept, că în școlile susținute de ele, să poată stabili liber limba de propunere. Iar art. 38 §. 38 din 1868 dispune, ca școlarii să fie instruiți în limba maternă, întrucât limba aceasta este una dintre cele vorbite în comună. Că drepturile acestea prin proiectul de față se limitează, că în locul instrucțiunii în limba maternă se introduce în practică instrucțiunea în două limbi, aceasta așa cred, că e foarte evident din dispozițiile și motivarea proiectului de lege.

Nu mă știu a declara că sum de convingere, că a pune pedeci pentru a se învăța limba magiară, ca limba oficioasă a statului, nici nu se poate și nici nu e permis. La nici un caz nu poată fi vatămător pentru nime dacă băiatului îi se dă ocaziune, ca se poată

învăța limba oficioasă a statului și ca astfel să se poată înțelege cu toți cetățeni de diferite limbi și naționalități, cari compun națiunea politică magiară unitară. Ce ar fi de excepționat este, că instrucția în limba magiară se nu să facă în dauna limbei materne și al altor studii de învățământ folositoare și trebuincioase în viața. Cu toate deci că în contra instrucției mai intensive a limbei magiare nu se poate excepționa nimic, totuși am văzut că dispozițiile acestui proiect au dat naștere la foarte mari amărăciuni în sinul bisericilor naționalităților. Cauza acestui fenomen după părerea mea nu este a se căuta în aversiunea față de limba magiară, ci întâi în alipirea firească a naționalităților de limba maternă, a doua este de a se căuta în esperința trecutului, că de dragul instrucției limbei magiare atât inspectorii școlari și autoritățile administrative, cât și învățătorii însiși neglijă de tot instrucția limbei materne și celealalte studii.

Se poate, că ținuta și teama naționalităților, cari își tem limba maternă e exagerată. Dar oare poate-se lua în nume de rău, dacă cineva din iubire față de limba maternă, merge în cultivarea ei până la extrem? Oare nu chiar națiunea magiară dă pilda cea mai eclatantă cum trebuie să-și iubească și cultive cineva limba maternă?

Dacă la celea spuse mai adaugem și împrejurarea aceea, că limba liturgică a credincioșilor bisericei mele e limba vie, ce o vorbește poporul și e tot odată și limba liturgică a bisericei, în care se săvârșesc toate funcțiile bisericești, oare nu e deci explicabilă alipirea și mai intensivă a credincioșilor de limba maternă, și oare nu e de înțeles teama bisericei însași, ca nu cumva prin răceala credincioșilor de limba maternă să se depărteze de însași biserica? Repet însă după toate acestea, că e departe de mine de a argumenta prin aceasta și numai pe departe în contra instrucției limbii magiare, în măsură cât de mare, ba pot se zice în urma esperinței mele proprii, că în foarte multe școlile confesionale cu limbă de propunere română, unde e harnic învățătorul, este progresul atât de mare încât mai mare nu pot se arete foarte multe școlii de stat.

6. Cred, Ilustrii magnați, că cel puțin în parte mi-a succes a documenta, că acest proiect restringe drepturile bisericilor susținătoare de școlile garantate prin lege. Acuma ca să binevoiți a mă convinge, că în cuvântul meu am urmat obiectivitatea ceea mai strictă pun întrebarea următoare:

Are oare guvernul, respective, statul drept, ca se facă astfel de dispoziții, sau nu? Răspunsul meu e că are. Statul fiind societate deplină dispune de toate acelea mijloace, prin care își poate asigura și apăra existența sa, prin urmare, dacă vre'o biserică prin dispozițiile și instituțiunile sale, ar periclita siguranța statului la tot cazul statul e în drept de a se apăra și a face imposibil, că așa ceva să se întimple. Eu cei drept susțin, că după ce biserica încă e societate perfectă și după ce și biserica și statul are același autor și același scop final, adecă fericirea membrilor ei astfel de cazuri, ca biserica se poată deveni cândva pentru stat periculoasă nici nu se poate închipui, din contra biserica a fost totdeauna și trebuie se fie izvorul patriotismului adevărat și prin urmare zid puternic al statului.

Se vedem acumă că oare motivate sunt dispozițiile limitante ale proiectului față de biserică?

După modesta mea părere dispozițiile acestea și mai ales acelea, care sunt luate în plan de ministru față cu învățători, cu preoții ca prezidenții școalelor, și chiar și cu autoritățile superioare susținătoare de școale numai atunci ar fi motivate, dacă s'ar adevări preste orice îndoială, cu lucruri făcute cu date autentice, că au fost și sunt în țară astfel de instituțiuni, cari conștient, la porunca mai mare bisericească ar fi neglijat paterenul instrucțiunii acelea datorințe, cari le impun legile mai ales cu privire la instrucția limbii magiare și că în inima băeților ar fi ațțat în contra patriei magiare în contra națiunii și a constituții.

Și și atunci dacă toate acestea — cea ce eu nu îmi pot închipui — s'ar adevări și atunci zic nu școala trebuie pedepsită și prin aceasta dreptul bisericii de a susține școale confiscat, ci delinquentul respectiv fie acela învățător, preot sau chiar și episcop. § 26 a proiectului însă îl îndreptățește pe ministru, ca nu numai o școală, ci toate școalele de sub o autoritate bisericească se zicem de sub conducerea unui episcop să se închidă, dacă spre exemplu s'ar adevări, că autoritatea respectivă ar fi părtașe la ținuta calificată de contrară statului. Părerea mea este, că dacă un astfel de caz s'ar ivi, atunci respectiva autoritate, se zicem episcopul, trebuie depărtat din scaun, de care la nici caz nu e vrednic, dară nu trebuie închise școlile, și nu trebuie știrbite drepturile bisericii, care în sfârșit nu e de vină, că are episcop nevrednic.

7. Dispoziția aceasta și altele foarte multe arată clar, că proiectul acesta întreg e îndreptat dealtcum în contra bisericilor naționalităților, de aceea am văzut atâtea dispoziții îndreptate întru acolo, ca pe învățători să li scoată, cât se poate, de sub influința auctorității bisericești superioare, cea ce e lucru clar că în conducerea autorităților bisericești nu se încred și ca rezultatul final va fi statificarea gradată a școalelor naționalităților.

8. Ilustrii magnați! Știm că pentru a motiva acestea dispoziții veți zice, că sunt între naționalități anumite curente, tendințe, apariții cari fac necesare aceste dispoziții.

Chiar pentru aceea, ca în privința aceasta se numai poată fi nici o îndoială, eu foarte aprob aceea dispoziție a proiectului, care ordonă punerea pajurei și a steagului național în școală, ca să se dedea copilul de timpuriu a cinsti aceste insignii. Peste tot zic, că sum de convingerea, că ar trebui ca toți să lucrăm împreună, ca în fie care cetățean să se des-tepte și să se întărească alipirea fidelă către stat, dar tot așa susțin, că dispozițiile vătămătoare amintite mai sus sunt exagerate și chiar pentru aceea, că sunt exagerate nu-și vor ajunge scopul. Ca aceasta e așa, fie-mi permis a mă provoca la mișcarea aceea generală, care s'a ivit mai ales între români în contra proiectului și și mai mult la împrejurarea aceea, că nici învățătorimea nu a primit cu însuflețire proiectul de lege cu toate că e de netăgăduit că proiectul de față e menit ca să le îmbunătățească soarta materială întru măsură cum ei nici nu au sperat.

Exagerarea, Ilustrii magnați, e greșită din ori care parte ar veni. Și sunt de părerea aceea, că de exagerări ar trebui să se ferească mai întâi guvernul, căci doară în mâna lui este puterea toată a statului magiar, cu care e mai conștient a ridica și milui pe cel slab decât al lovi și zdrobi. Și eu rog nu numai pe domnul ministru de culte și instrucție publică, ci pe guvernul întreg, că dacă cu ajutorul lui Dumnezeu vor fi rezolvat problemele însămnate ale transacțiunii, și altele, să se ocupe serios cu chestia naționalităților, și să caute a o rezolvi în mod echitabil ca în țara aceasta tot cetățeanul să se simtă acasă și bine, prin ce va merita a se numi cu drept cuvânt marele guvern național.

9. Recapitulând cele zise cred, că am arătat că proiectul acesta, scopul principal de a apăra și desvoltă interesele de stat mai cu dinadinsul nu și-l ajunge, pentru că pe naționalități le-a amărit în loc să le fi liniștit, și întărit în ideea de consolidare politică.

Decând am învățat a mă gândi independent și m'am cugetat asupra poziției geografice și etnografice a țării noastre, am ajuns la aceea convingere profundă, că nu sunt pe lume două popoare, cari se fie mai tare avizate de a se înțeleg și sprigini reciproc, ca magiarul și românul. Chiar pentru aceea în toată viața mea, atât în conveniri private cât și în viața socială și publică am urmat principiul de a face tot, prin ce să se apropie aceste două popoare unul de altul, de a ocoli tot, cea ce îi depărtează unul de celalalt. Din punctul acesta de vedere judec eu tot, fie aceea vorbire, articol de ziar, carte sau orice altă faptă, primesc tot și conlucru în toate ce promovează scopul de mai sus, arunc, și incunjur tot, ceea ce se opune scopului acestuia sau îl impedează.

Îmi vin în minte zilele acelea triste, când în anul 1848/49 aceia, cari ar fi trebuit să se unească ca frații, au atentat la viața unuia alt. Au fost și atunci români, cari au căutat învoiala pacinică. A căutat pacea și Ludovic Kossuth și alte figuri mari extraordinare ale timpului aceluia, dar toate încercările au rămas zădarnice, pentru că flacăra patimelor a fost atât de puternică încât de vre'o învoială pacinică nici vorbă n'a putut fi, și pe acel plenipotențiat de naționalitate română, pe care la trimis Kossuth în munții apuseni ai Ardealului pentru a încerca o împăciuire, l'au omorât chiar oameni de sângele lui.

Mai pot să vină timpuri grele asupra patriei noastre, nu este bine deci, a nutri din nici o parte patimi, ură și discordie. Nu este bine de a aprinde podul ce leagă doi țărni, pentru că în timp de pericol e prea târziu de a apela la mintea sănătoasă și la judecata mai bună.

Ca orice faptă astfel și acest proiect l'am cumpănit din punctul de vedere al acestui principiu de căpetenie al meu și după ce am ajuns la convingerea, că scopul acela de a promova buna înțelegere dintre magiari și români, nu'l servește pentru care eu voiu lucra totdeauna cu intențiunea cea mai curată, pentru aceasta, cu toate că față de persoana domnului ministru și față de intențiunile lui sunt eu cel mai mare respect, proiectul nu'l primesc.

Sedința se închide la 2/2 oare.

Discursul mitrop. Dr. Victor Mihályi.

— Rostit în ședința dela 10 Mai n. a
Camerei Magnaților. —

Escelența Voastră Dle Președinte, Ilustri Magnați! Proiectul de lege relativ la raporturile de drept și salarizarea învățătorilor dela școalele populare confesionale și comunale, în redactarea admisă de Camera deputaților, eu nu-l pot primi drept bază pentru discuția în special.

Acest proiect de lege restrânge, în măsură mare, dreptul bisericii garantat prin §. 11 al legii 38 din 1868 și știrbește libertatea ce i-s'a garantat prin această lege bisericii în ce privește școalele ei populare. Acest proiect îi conferă guvernului un drept de dispoziție de mare importanță asupra tuturor școalelor, pe cari susținătorii de școală nu le pot apăra conform dispozițiilor proiectului de lege în chestiune. Deja de pe acum zădărnicește susținerea școalelor sau în viitorul cel mai apropiat îi va aduce pe susținătorii școalelor într'o situație atât de precară, încât vor fi nevoiți să abzică de școli, sau — în cazul când ar primi ajutorul ce-l promite statul — vor fi nevoite ca dreptul lor de până acum de-a cârmui și susține școalele să-l împartă cu autoritățile supuse discrețiunii statului, sau, mai bine, să-l împartă cu organele de control ale guvernului.

Soartea aceasta, de-a împărți drepturile lor de până acum, va ajunge în mod fatal comunele bisericești și politice cu locuitori pașini. În rândul întâiu și în mod direct atinge comunele, cari în urma poziției lor geografice și a tradițiilor urbariale n'au putut deveni comune mai împoporate; în rândul întâi comunele cari în urma dismembrării lor confesionale sunt silite să lupte și cu dezavantagiile acestei stări.

Presupunând chiar că aceste comune mărunte ar fi în poziția de a corăspunde cerințelor acestui proiect, — ele tot nu ar putea să apeleze la sprijinul tuturor contribuabililor din comună pentru susținerea instituțiilor de învățământ; fiind că mai mare parte nu sunt în stare s'o facă; fiindcă și dismembrarea confesională le aduce într'o poziție gravă, împreună cu multe și mari dezavantagii, — peste tot nu vor fi în stare să corăspundă cerințelor acestei legi.

Acest rău a voit să-l remedieze paragraful 26 al legii 38 din 1868, care dispune că în comune cu locuitori de confesiuni deosebite, în cazul când — deși, singuraticile confesiuni ar fi în stare să susțină o școală conform cerințelor acestei legi — convingerea ar fi că cu puteri unite ar putea să se susțină o școală comună în stare înfloritoare, care ar putea reflecta la sprijinul comunei întregi pe cum și la un eventual ajutor din partea statului, — deosebitele școli confesionale se pot schimba într'o școală comună.

Acest favor însă ce-l acordă paragraful 26 al legii 38 din 1868 nu se poate realiza de cât pe lângă renunțarea la caracterul confesional, pentru că aceeaș lege spune că școala astfel unificată devine întru toate școală comună.

Cu toate aceste, experiențele ne dovedesc că acest favor, de care sunt împărțite școalele comunale prin articolul acesta și alte articole, mare parte numai comunelor mai împoporate le-au adus foloase, — pentru că în motivarea proiectului actual la pagina 16, se spune că școlile comunale nu reprezintă

decât 10 la sută din numărul total al școlilor comunale și confesionale. Dar chiar și dintre aceste 10 procente numai o fracțiune disparentă poate să se refere la comunele mărunte, pentru că la 1449 de școli comunale sunt aplicați 3751 de învățători, adică la cele mai multe școli comunale sunt aplicați doi, trei, sau chiar și mai mulți învățători.

Între școlile comunale sunt înșirate și școlile grănițerești cari s'au înființat pe bază confesională într'un timp, când legea nu cunoștea încă în țara aceasta școli comunale. Aceste școli s'au dezvoltat și au înflorit pe baze confesionale și sunt susținute și asigurate, în mare parte, prin fonduri create prin dărnicia credincioșilor noștri. Dar prin aceste școli comunale grănițerești nu se dă nici un imbold de promovare a școlilor populare din comunele mărunte cari nu sunt grănițerești.

Iată unul dintre motivele cari mă opresc să admit acest proiect de lege, eu care atât în arhidieceza mea cât și în diecezele sufragane trebuie să port grijă de extraordinar de multe comune bisericesti mărunte, cu puținii locuitori, cari mai mare parte nu sunt de deosebite confesiuni, ci numai gr. catolici.

Al doilea motiv care mă îndeamnă să nu primesc acest proiect, nici drept bază la discuția specială, e starea edificiilor școlare. Edificiul școlar corăsrnzător e de mare importanță pentru o școală bună. În chestiunea aceasta paragraful 28 al legii 38 din 1868 dispune... „Autoritățile școlastice-populare confesionale, comunale, comitatense și organele guvernului sunt deopotrivă obligate a stărui cu toate mijloacele, ce stau la dispoziția cercului lor de activitate, ca și edificiile școlastice existente, întru cât nu corespund prescrișelor amintite în §-ul de mai înainte (în §. 27), în tot locul să se striforme după acele prescrișe, din partea confesiunilor ori a comunelor, îndată ce e cu putință“.

Defectele în privința aceasta și astăzi sunt încă atât de mari, încât pot să afirm liniștit că în multe locuri a lipsit cooperarea factorilor înșirați în lege și din cauza aceasta a lipsit și rezultatul dorit. Să nu ne mirăm dacă în comune mărunte și sărace edificiile școlare nu sunt încă pe toată linia corăsrnzătoare; să nu ne mirăm că nu sunt încă pretutindenea clădite edificiile noauă corăsrnzătoare cerințelor legii, pentru că doar în aceste comune, cari cele mai multe n'au nici patron, nici chiar bisericile nu corăsrnzund numărului credincioșilor, în multe locuri nu există nici case parohiale, ba — ce e mai mult — în foarte multe locuri nu există nici primărie, nici locuință pentru notar: în unele locuri comuna a luat în arendă, pe sama oficiului notarial, cancelarie chiar în edificiul școlar!

Guvernul încă e convins și el, că pentru a aduce edificiile publice bisericesti și comunale într'o stare corăsrnzătoare cerințelor de astăzi, s'ar cere o sumă extraordinar de mare, care nu stă în raport cu forțele materiale ale acestor comune mărunte și sărace. Chiar și guvernul, ministrul de interne e nevoit să le dea voie comunelor sărace ca timp de 6 luni să adune, în toată țara, ajutoare miloase pentru clădirea edificiilor publice. Disproporția aceasta între cheltuielile împreunate cu clădirea edificiilor și între starea materială a comunelor sărace o recunoaște și ministrul de culte și a recunoscut-o de atunci, de când prin articolul 80 al legii

școlare datorită statului de-a clădi ei pe cheltuiala sa edificiile școlare, o impune comunelor obligându-le să facă spre acest scop împrumuturi de bani, ale căror anuități și interese le va plăti statul. Dar cine va plăsi interesele și anuitățile împrumuturilor contractate de comunele bisericesti mărunte și sărace amintite de mine, împrumuturi contractate tot pentru clădiri de școală?

Dacă însă lipsesc, dimensiunile legale la edificiul școlar, prin noul proiect de lege i-se impun comunei bisericesti noue sarcini atât în ce privește locuința învățătorului cât și sala de propunere. Anume, conform paragrafului 2 al proiectului — care se referă la comunele cari nu sunt înșirate în clasele de cvartir — învățătorul are să capete anual 200 cor. bani de cvartir. Această dispoziție îngreunează sarcinile susținerii școlilor și disconzideră dreptul comunelor bisericesti relativ la stabilirea banilor de cvartir. În ce privește sala de propunere, e foarte greu să se obaerve măsurile stabilite prin ordinațiunile guvernului; e greu mai ales în comunele mici, pentru că aceste comune nu-și clădesc școli pe sama alor 60—80 elevi, ci numai pe sama a mult 40—60 de elevi. Și trebuie să-și clădească o școală în care să se poată încălzi — căci la noi trebuie încălzită și sala de propunere, altcum nu se pot ținea prelegeri.

Dimensiunile nu se pot, deci, observa totdeauna. Iar dacă lipsește edificiul școlar, școala trebuie să se instaleze în casă cu chirie. De multe ori nu se află în comuna întregă o casă de închiriat, în care să încapă o școală cu 40—60 băieți și să aibă dimensiunile atât de largi, după cum le normează ordinațiunile guvernului.

Ce urmează de aici Ilustri Magnați? Urmează, că îperzelul organelor guvernului agravează chestia învățământului care și de altfel se află în o situație destul de tristă; o agravează prin faptul, că îi lipsește pe învățători de întregirea salariului ori de cvenenalele date prin articolul de lege XXVI din 1893. Lipsirea aceasta are două urmări foarte grave.

Învățătorul va face proces în cale administrativă comunității sale bisericesti, respective arhipăstorului aceleia, episcopului, reclamând partea de salar de care a fost lipsit; iar dacă pe aceasta cale nu va izbuti, va recurge la forurile judecătorești, căutând pe aceasta cale a legii satisfacția și mijlocind lichidarea salariului său. Eu cred, că aceasta stare de lucruri aduce cu sine o știrbire în mare măsură a stimei și supunerii datorite superiorilor politici și bisericesti instituiți prin lege și cred că această știrbire este în detrimentul mai ales a cauzei învățământului. Lipsa edificiului școlii este deci al doilea motiv important, care se aduce în legătură cu acordarea ajutorului de stat și această împrejurare este a doua, care mă oprește de a vota acest proiect de lege, prevăzând, că și dacă se va da confesiunii ajutorul de stat, acela i-se va detrage din nou și prea de grabă; fiindcă nu va fi în stare să ridice un palat pe seama școlii și să-i asigure învățătorului o locuință nouă.

Iar, de vreme ce sufletul școlii populare este învățătorul, proiectul de lege, care se află în desbatere se acupă cu drept cuvânt acum a doua-oară de retribuțiile învățătorilor confesionali — mai întâiu s'a ocupat de aceste retribuții art. de lege XXVI din 1893 —

și guvernul statului nu are măcar garanța, că nu va trebui să se ocupe mai curând decât crede din nou, pentru a treia-oară, de chestiunea aceasta.

Pentru că să vă pot motiva această afirmațiune a mea, Vă rog să ascultați cu indulgență ce am să spun.

Dacă aderăm la principiul, că trebuie să potențăm de o parte pretențiile pentru că să nu punem pedecă progresului și că în felul acesta se va desvolta de altă parte îndemnul spre câștig și spre industrie, — teorii ca aceste de economie națională, duc la două inconveniente: Unul este că surghiunim îndetutulirea cu referințele de traiu modeste; al doilea inconvenient este, că în lipsa unui alt izvor de câștig, — ori dacă acel izvor de câștig, ar fi incompatibil — se împinge tot mai expres în întâiu plan necesitatea neapărată a ameliorării retribuțiilor.

Sper că nu voi abuza de paciința Ilustrilor Magnați, făcând o repriuire asupra îmbunătățirii din timp în timp a retribuțiilor învățătoarești.

§. 11 din articolul de lege XXXVIII din 1868 asigură dreptul natural al bisericilor, ca ele se hotărască plata învățătorilor lor populari și a profesorilor. Paralel cu acest paragraf, altul, § 142, spune că salariul învățătoareștii hotărăște senatul școlastic conform referințelor locale, dar și pe lângă o locuință cuvincioasă și o grădină de cel puțin un pătrar de jugăr catastral salariul nu poate fi mai puțin de 300 florini v. a. pentru învățători și 200 florini v. a. pentru învățătorii secundari.

Aceste dispoziții ale legii îi privește pe învățătorii comunali; dat fiind că leașa învățătorilor confesionali o pot hotări tuseși autoritățile bisericesti. § 141 al aceleiaș legi admite, ca învățătorii confesionali să coopereze la serviciul divin și la înmormântări. Prin această dispoziție au fost recunoscute și inarticulate în lege posturile de cantor-învățători obicinuite și mai înainte și împreunate mai ales în comunitățile bisericesti mai mici cu urmarea necesității împrejurărilor. Dar, voi întreba, ce a fost în timpurile dela 1868 plata unui cantor-învățător? De sigur aceasta a diferit după împrejurările locale, pentru-ce și legea a fost admis principiul, că senatele școlare pot să o hotărască după împrejurările locale și legea hotărăște numai minimul aceleia.

Plata a fost deci diferită după referințele locale diferite și după hotărările diferitelor confesiuni și dieceze. De pildă în dieceza gr.-catolică de Lugoj în parohiile de sub patronatul fondului religionar retribuția cantorului-învățător din partea patronului în 1868 era 105 florini v. a. care retribuție i-se lichida jumătate ca plată cantorală din fondul religionar, ce se administreaș din partea guvernului, iar cealaltă jumătate se lichida, din fondul învățământului ca plată de învățător. În alte dieceze s'au dat 105 florini din fondul religionar numai ca plată cantorală. E probabil, că plata învățătoareștii va fi fost tot atât. În părțile ardelené a treia parte a dotațiunei parohiilor greco-catolice, care dotațiune din timpul Mariei Terezia se numește porțiune canonică, îi competeș cantorului. Dotațiunea parohială, după cum aceasta se află și astăzi era fixată și s'a plătit în parohiile patronate cu 210 florini v. a. A treia parte din aceasta, 70 florini se puteș conzidera drept competență a cantorului. Dar trebuie

să observ, că aceasta compententă nu s'a plătit din partea patronului, care nu a considerat-o ca o sarcină, ce i-ar încumba patronului.

Aceasta este situația în 1868. Că învățătorii și cantorii-învățători ai confesiunilor, astfel retribuiți nu au putut să emuleze cu învățătorii comunali, ese lesne de înțeles. Autoritățile confesionale au fost deci, necesitate a îmbunătăți retribuițiile învățătorilor. Dar în timp ce înaltul guvern deoparte a sistat prin o dispoziție unilaterală retribuițiile plătibile prin fondul instrucției, de altă parte în §. 2 al articolului de lege XVIII din 1879 se enunță, că acei candidați de învățători, cari vor termina cursurile în 1882, ori mai târziu vor putea fi aplicați ca învățători, ori învățători secundari numai în acel caz, dacă își vor fi însușit limba magiară în scris și în vorbă în așa măsură, ca să o poată propune în școlăle elementare.

Vă puteți imagina Ilustri magnați, că a costat multă osteneală, până când autoritățile bisericești, diecezane au isbutit ca dotațiunile cari cădeau mai înainte în sarcina patronilor, să le facă să fie primite din partea comunităților bisericești.

Dar însărcinarea comunităților bisericești mai slăbuțe nu s'a mărginit la atât. Odată cu pretențiile mai înaintate, pe cari articolul de lege XVIII din 1879 le forma față de cantorii-învățători și odată cu lărgirea activității și datorințelor lor s'a pus în întâiul plan și neapărata necesitate de a se face și o îmbunătățire a salariilor, corăspunzătoare prestațiunilor mai potențate. Comunitățile bisericești au făcut încâtva și această îmbunătățire din puterile lor, aducând mari jertfe. Dar ca nu cumva această îmbunătățire să servească spre mulțumirea cantorilor-învățători, s'a stabilit, ca retribuițiile cantonale și învățătoresci, unite, să se considere drept salar învățătoresc, dar la penzia învățătorescă retribuițiile cantonale numai în parte să fie socotite în salarul, care servește de bază la penziune. După zeci de ani § 11 al proiectului vrea să îndrepteze această anomalie. Dar mai înainte susținătorii de școli, însuș cantorii-învățătorii și părinții au plătit taxe decenii de rând, susținătorii de școli 24 coroane anual, cantorii-învățători 12 cor., părinții băieților de școală câte 30 bani de fiecare băiat. Din fondul regnicolar al pensiilor învățătoresci, pentru care s'a făcut toate aceste plătiri, s'ar fi ajuns desigur pensii socotite după totalitatea retribuițiilor cantonale și învățătoresci, iar nu după retribuițiile reduse. Acesta este al doilea moment, care a adus o nouă însărcinare a comunităților bisericești mai slab situate.

Al treilea moment este § 46 al proiectului de lege, care admite, ca două comune cu depărtare de cel mult jumătate milă geografică una de alta, dacă nu sunt în stare a susține fiecare numai din puterile sale câte o școală poporală elementară conform normelor legii, se pot uni în scopul acesta și pot înființa școală elementară comună, sau pot susține învățător poporal comun. Acesta asemenea este un favor.

Dar autoritățile comitatense, cari dispun în chestiile de instrucție și organele guvernului, au făcut tot ce li-a stat în putință, ca să despărtească din nou comunitățile unite astfel pe temei legal în chestiile de învățământ; iar instituția învățătorilor ambulanți

de asemenea admisă prin lege au desființat-o cu totul.

Mai e încă un moment, pe care doresc să-l relev și vă rog de puțină răbdare.

§. 58 al legii fundamentale dispune, ca fiecărui băiat să i-se dea instrucție în limba sa maternă, dacă această limbă e vorbită în comuna respectivă; iar în comune mai mari, unde se află în masse locuitori de diferite limbi, întru cât permit mijloacele comunei, sunt a se institui și învățători ajutători de diferite limbi. Eu legea aceasta și fraza „învățători-ajutători de diferite limbi“ o înțeleg așa: fiind nevoie de dânsii, pentru că numărul elevilor e mare, sunt a se aplica — nu unul — ci mai mulți învățători de diferite limbi, și acestia sunt învățătorii ajutători.

Acestia sunt de fapt învățători, cari împlinesc o funcție de învățători cu toate că titulatura numirea lor oficioasă este: învățători secundari. Dar ce se face acum? În cercurile guvernului a început să prinză ideea, că învățătorii ajutători se pot aplica numai interimal, adeca pe timpul celor șasă luni, în care timp salarul și locuința învățătorului îi compete văduvei și orfanilor, ori fiindcă legea a normat cursul pedagogic în trei ani, în al patrulea an s'a dat voie candidatului de învățător ca și până când nu e învățător deplin calificat să poată deprinde instrucțiune de praxă în cutare școală, până când va face examenul de calificare și va lua o diplomă. Dar învățătorii diplomați să nu mai poată funcționa ca învățători secundari, aceia trebuie, să fie învățători ordinari. Aci e atinsă în câțva și chestia penziei. Dar eu cred, că în țara aceasta mai sunt și la alte cariere posturi auxiliare pe lângă cele ordinare. Astfel sunt pe lângă parohi preoți cooperatori, pe lângă notari adjuncți de notari. Nici nu mai vorbesc de administrația financiară, unde sunt secretari auxiliari, concipiști auxiliari și chiar în ministerii sunt pretutindeni concipiști auxiliari.

Caracterul lor de auxiliari nu va să zică, prin urmare, că ei nu ar îndeplini o funcțiune, că ei ar putea să fie acceptați numai pe șasă luni. Nu. Ei sunt funcționari ordinați, cari au plată regulată și drept de penzie. Ajunge atât, că a prins credința, că învățătorul ajutător nu este învățător, fiindcă nu are o diplomă. Care va să zică deși și-a câștigat în acel an calificarea, el să nu poată fi împărțit de salarul învățătoresc regulat, care salar legea îl statorește pentru învățătorul ordinar în 300, iar pentru învățătorul secundar în 200 fl.

Dar după ce ministrul de instrucție nu a dat voie comunităților bisericești să aleagă învățători auxiliari; deci și din acest punct de vedere fiind silite comunele mai mari să aplice pentru fiecare clasă școlară învățător ordinar, de aici o nouă însărcinare a comunităților bisericești. Pentru că, dacă în o comună cu o mie de suflete numărul băieților de școală e, să zicem 150, în acest caz nu ajunge un învățător. Dar nu a fost sistemizată leafa decât pentru un învățător, nu erau două sale de învățământ și nu a fost sistemizat nici măcar un post de învățător. Sporindu-se numărul elevilor obligați a cerceta școala și neputând fi scutiți de a o cerceta, comunitatea bisericească a făcut ce a făcut și a amplificat școala, căci din toate părțile i-se poruncia aceasta: din partea comitatului, a guvernului și a autorităților bisericești.

Și amplifică școală, aplică învățător auxiliar și pentru ca acesta să poată trăi, îi prescriu și venite de cantor. Dar atunci vine ministrul de instrucție și zice că aceasta n'o poate suferi. Dați-mi voie, dar dacă Înaltul guvern suferă în toate ramurile vieții publice adjuncți, ca adjunct secretarial, adjunct notarial și alți funcționari adjuncți, pentru ce n'ar putea suferi, că și până nu au diplomă dar și după ce o au, să servească în calitate de învățători adjuncți, mai ales până când sunt tineri și ar avea nevoie de conducere, de îmbărbătare și de exemplu bun, pe cari pe toate le-ar putea afla în învățătorul ordinar? De ce n'ar permite guvernul acest lucru? Ministrul de instrucție nu dă voie că un învățător — adjunct să poată conduce în o școală o clasă numai singur, ceea ce constituie o nouă sarcină grea și fatală.

Până la 1893 comunele bisericești se îngrijau singure de dotarea cantor-învățătorilor, — la 1893 vine articolul de lege XXVI și dispozițiile din §. 142 al legii fundamentale de instr. poporală cari normează salarul învățătorilor ordinari și ajutători, le extinde și asupra învățătorilor ordinari și ajutători dela școlăle susținute de câtră confesiuni.

Prin această, după convingerea și experiența mea, dreptul confesiunilor de a hotări ele asupra salariilor învățătorilor dela școlăle primare, în fiecare comună bisericească constatătoare din credincioși puțini și săraci, în urma întregirii salariului și a cincuenaletelor după modalitățile prevăzute de legea dela 1893 — trece asupra guvernului care dă ajutor școlălelor. Imprejurarea aceasta, Ilustri magnați, a provocat o decadentă însemnată în procesul de dezvoltare naturală a puterii comunelor bisericești. Nu voi să o motivez aceasta mai pe larg, o știu și o simțesc aceasta toți cari au avut ocaziune să espereze aceasta nizuință, care tot mai ades se ridică la suprafață. Si anume ce nizuință? Nizuința de a muta sarcinile legate de susținerea școlălelor, de pe umerii susținătorilor pe umerii vistieriei statului. Și dispozițiile articolului de lege XXVI din 1893 aceasta au adus-o cu sine, după părerea și după convingerea mea.

Sarcinile acestea pe cari le-a impus legea dela 1893 tuturor comunelor bisericești sărace, sunt ridicate prin proiectul de lege de sub pertractare la de două ori atâta.

Binefăcător e acest proiect de lege prin urcarea salariului și a quincuenalelor și tot astfel și expunerea de motive, dacă susținătorii de școală vor să-l primească. Cea însă cari nu vor să renunțe de bună voie la drepturile lor el îi atinge din cale afară de grav, căci, între altele §-ul 13 din proiect prevede că susținătorii de școală își pot pierde ori și când dreptul de a mai susține școli.

Biserica română gr.-cat., ale cărei interese le reprezintă aici, are 1516 parohii. Dintre acestea 3/5 sau mai exact 913 parohii au mai puțin de 700 de locuitori. M'am bucurat auzind că episcopul de Kalocsa n'are nici o singură parohie cu mai puțin de 6000 de credincioși, — la mine însă lucrurile stau altcum, în întreaga mea provincie mitropolitană singură parohia Clujului numără peste 4000 de credincioși.

La mine sunt, cum am spus, din 1516 parohii 913 în cari sunt mai puțin de 700 de credincioși și numai 603 de parohii cuprind peste 700 de credincioși, deci în trei

a cincea parte numărul sufletelor e sub 700 iar în doi a cincea parte e peste 700. Afară de aceasta mai sunt 302 filiale, cari susțin biserici. Dacă într-o comună filie este biserică, capelanul sau preotul trebuie să meargă și acolo la slujbă, pentru că credincioșii de acolo de aceea și-au edificat biserică, pentru că să nu fie siliți a se duce în parohia matre la slujbă.

Biserica, pe care o prezint constă, după cum ați binevoit a vă convinge, din cele spuse, din parohii foarte mărunte, cari bine înțeles, nu pot suporta greutatea, ca acelea, pe cari le suportă parohii de două, sau de trei ori mai mari. Nici nu voi să vorbesc despre aceasta, Vă atrag numai atenția, că în aceia partea țării, pe care o ocupă credincioșii noștri, aristocrația după naștere și după avere nu e dintre ei și de aceia și aici în Camera magnaților, afară de căpeteniile bisericesti alt magnat român greco-catolic nu este. În o stare, ca aceasta e evident, că actualul proiect de lege forțează biserica noastră pe toată linia, ca să primească ajutorul de și cu aceasta să-și predea sau cel puțin să-și împartă drepturile ei de până acum.

Desfășurându-vă aici aceste argumente, nu voesc să fac politică cu toate că și chestiunile bisericesti și școlare își au partea lor politică. De aceea nici nu voesc să răspund la aceea parte din cuvântarea de alaltăeri a dlui Beöthy Zsolt în care spunea că în această țară sunt elemente cari gravitează în afară sau sunt cel puțin centri-fugale.

Dați-mi voie, dar e în deobște știut că de când e lumea, și de când e aici o Ungarie, locuitorii acestei țări spre a căuta agonisala și fericire gravitau în jos în direcția curgerii râurilor: din Maramurș până la Titel, dela munții Hargita până la Turnu Roșu — și așa mai departe. E nesfârșit de mare numărul acelor familii, cari dela Bistrița-Arieș în jos trec prin pasul Tulgheșului, al Oituzului, al Ghimeșului ca să-și caute existență în alte părți. Sunt nenumărați Ungurii, Săcuii, Românii și Sașii cari trec pentru a căuta de ale traiului. Ei, aceștia sunt elemente centri-fuge? Dacă râurile n'ar curge într'acolo, ci încoace, oamenii aceia ar veni aici și nu s'ar duce în alte părți.

Cu toate că nu voiesc să trec la o discuție pe acest teren, totuși, trebuind să-mi apăr interesele bisericii mele, nu pot să nu amintesc următoarele.

Instrucția poporală e atât în interesul bisericii cât și în al statului. Chemarea bisericii este instrucțiunea: „mergând învățați toate popoarele“. Domnul nu eschide de aici pe prunci, ci zice: „Lăsați-i să vină la mine“.

Pe cât de mult e acesta interesul bisericii pe atât e și al statului; de aici rezultă că ambele aceste instituții trebuie să aibă un amestec în instrucție. Drept aceia factorii aceștia trebuie să promoveze instrucțiunea cu nizuinți comune și unite și să nu provoace ruperi, bănueli și ciocniri. Am convingerea că dacă am pune umăr la umăr și am face tot ce e cu putință nu am putea să ajungem pe toate terenele instrucției la un rezultat, — după cum s'a întâmplat cu art. de lege XXXVIII despre edificii — pentru că nu putem ignora acel principiu cunoscut pedagogic, că obligativitatea generală a instrucției nu se poate realiza. Vedeți deci că chiar dacă am fi umăr la umăr și pe deplin înțelegi, nici chiar atunci n'am putea realiza toate scopurile

instrucției până la cel din urmă, — nici noi, nici biserica, nici statul.

Dar veți zice DVoastră: „Voi sunteți slabi, voi locuiți cea mai săracă parte a țării, parohiile voastre sunt puține, — ce mai vreți și voi? Răspund, da, tovarășia celui slab nimeni n'o caută, dar e datoria sfântă a celui puternic ca să-l ajute pe cel slab pentru că și acesta să se desvolte. Datoria celui puternic nu poate fi, ca pe cel slab să-l năpădească așa, încât să-l nimicască cu loviturile lui.

Dați-mi voie să mă provoc la lege, și așa cred, că ardelean fiind, în chestii bisericesti îmi este permis să mă provoc la legi ardeleni, mai ales că în Ardeal s'a purtat o luptă de 300 de ani pentru convingerea religioasă, pentru libertatea autonomă și pentru egala îndreptățire a confesiunilor.

Între legile ardeleni dela 1790—1791 este un articol de lege, cel al LV-lea, prin care Maiestatea Sa asigură pe toate confesiunile din Ardeal că nu vor fi conturbate nici când în exercierea liberă a bisericilor, școalelor, gimnaziilor, cimiteriilor, clopotelor, etc. Când am amintit această lege la o anchetă, mi-s'a răspuns, că nu există alte legi eterne afară de una singură: fericirea popoarelor. Dar oare fericirea popoarelor nu se bazează pe legi pozitive?

Dar oricât au luptat ardelenii și oricât luptă ei azi pentru libertatea autonomă a bisericii lor și pentru autonomia lor, aceasta li-e recunoscută prin §. 14. al articolului de lege XLIII din 1868 care zice, că toate acele legi cari asigură libertatea autonomă, culturală și confesională a diferitelor biserici din Ardeal și din așa numitele părți adnexe, nu numai că nu se mențin, dar ele se extind și asupra bisericii greco-catolice și armeno-catolice, precum și asupra bisericii greco-orientale.

Eu sunt un mare stimător al legilor și totdeauna mă nuzesc conștientos a-le respecta și nu a-le călca. În urma acestui proiect de lege cea mai mare parte a libertății bisericii noastre, a dreptului de a-și susține școale, pe care l'am avut până acum, dispăre, și dispăre din cauze amintite până acum cu toate garanțiile puse în vedere, căci asta-i soarta omenească. Aceasta a prevăzut-o și Iustinian, când zicea: „Leges conduntur quum promulgantur, firmantur autem quum utentium moribus comprobantur“. Legile se fac, când se publică, dar numai atunci capătă putere, valoare, când se adeveresc prin faptele acelor, cari trăiesc confosm legilor.

Dacă noi renunțăm de bună voie la libertatea noastră, la drepturile noastre autonome și la dreptul de a dispune, iar guvernul întinde ajutor celor lipsiți numai sub condiții de a-ți lega mâinile — asta înseamnă că noi renunțăm de bună voie la drepturile de până aici și nu mai reflectăm la libertățile pe cari le-am avut până acum.

Dar înaltul guvern puternic are misiunea sublimă de a ajuta pe cel slab și nu a-l apăsa, a-l ridica la sine, ear nu a-l alunga dela sine. Regele ungar, când a sancționat legea ardeleană — „sua maiestas securos reddit“. a asigurat confesiunile din Ardeal, a făcut aceea a se cuprinde în corpus iuris, cap. XII° LL., unde el poartă atributul de „defensor Christianitatis“. Așa dar dacă v'ro biserică are nevoie de apărare, statul are sublima chemare de a o apăra, iar nu de a daspoia și de drepturile pe cari le are.

Ca și pe terenul instrucției trebuie să procedem la lucru umăr la umăr și se ne sprijinim statul, căci statul n'are o bază mai sigură în nimic decât în marea public crescut de biserică în direcție morală-religioasă. Creștinul adevărat se supune legilor fiind că-l obligă conștiința, iar nu forța. Papa Lucius al III. are în cap. III al dreptului canonic o enunțaiune: „Sicuti leges non dedignantur sacros canones imitari: ita et sacrorum statuta canonum constitutionibus Principum adjuvantur“.

După cum legile nu regretă a promova binele public după principiile și îndrumările sfintelor canoane, și după cum nu regretă a dispune în unele cazuri după sfintele canoane, tot astfel canoanele capătă și ele putere prin legile principilor.

Cred că nu e cler, care să servească cu mai multă credință și cu mai mult devotament cauza publică și interesele Ungariei, nu este popor care, veacuri dearându-l să fi dovedit simțul lui de jertfă pentru interesele statului și pentru asigurarea tronului, ca tocmai acesta al nostru.

Acest cler și acest popor merită prin urmare, ca să nu i-se conturbe drepturile lui de până acum, și așa destul de restrinse, și că, dacă guvernul vrea să-i ajute, să nu-l ia în schimb drepturile, pe cari e stăpân până acum.

Fiindcă însă acest proiect de lege, după cum am dovedit, nu vrea să aibă în considerare drepturile bisericii mele și ale comunelor bisericesti sărace, declar, că nu-l primesc.

Din vicariat. Primit următoarele șire: Dl catehet Octavian Popa ar voi să combată cele scrise de mine în Nr. 15 al Unirei, pe tema subtragerii celor 10% din ajutorul de stat. Dumniasa spală harapul ca să se facă alb, lucru care este cel puțin de prisos.

Dar bine, cum să o numim dacă nu „răzvrătire“ aceea deciziune a sinodului extraordinar din 14 Decembrie a. tr. în care să zice: „clerul din vicariat nu să invoiește la aceasta subtragere?“

Și cum să poreclim noul pas al „covârșitoarei majorității“ care a primit propunerea dlui Octavian Popa, de a să face și un alt pas în senzul celui dintâi la Prea Ven. Conzistor Metropolitan, și asta după ce s'a cetit răspunsul conzistorial că: dorința preoților din vicariat nici cum nu să poate lua în considerare, pentru că o deciziune a sinodului arhidiecezan singur un sinod arhidiecezan o poate abrogă?“

Nu miroasă a răzvrătire, pe care a provocat-o domnul Octavian Popa între pacinica preoțime din Vicariat, și pe care tot numai dsa o alimentează, de a face afront unui conclud al sinodului arhidiecezan, care pentru noi toți ar trebui să fie un: „nolli me tangere?“

Atingerea unui asemenea conclud poate formă caz de precedentă, de care ar trebui să ne ferim ca de foc, pentru că și alții să se ferească.

Da, ar fi avut loc discuție pe tema ventilată în preajma unui alt sinod arhidiecezan, pe cum de altfel s'au și exprimat unii dintre frații preoți, dar acum nu, absolut nu! Căci dacă cei din marea obștie, vor vedea cu câtă ușurință pot fi trase la bara „discuției“ conclusele arhidiecezane, prea ușor

să vor afla îndemnați a nu să opri ca să nu facă și încă un alt pas final care ar duce la dl ministru, lucru care, mi s-a pare, nici colegul Octavian Popa nu-l aprobă.

Deci lucrurile sunt — durere — tocmai așa după cum eu le-am scris, ceea ce de alt cum dl Octavian Popa prin espunerile dsale — firește că involuntar — le confirmă. Imputarea că nu aș fi cunoscut cuprinsul deciziei sinodului extraordinar, e naivitate.

Tohanul-vechiu, 1 Maiu 1907.

M. Brumboin-Bârseanul.

CORESPONDINTE.

Misiuni populare.

— in protop. Aiud. —

O mai bună și mai momentuoasă instituțiune morală decât misiunile populare nici închipul nu ne putem. Cât de edificatoare sunt acestea instituțiunii pentru poporul nostru intru adevăr numai acela să poate convinge, care participă la atari misiuni.

Dar acestea misiuni nu numai asupra poporului influențează binefăcător, fără roadele lor au influință binefăcătoare și asupra cucernicilor preoți.

Districtul protopopesic al Aiudului și-a ținut Sinodul de primăvară în comuna Cacova, căreia i-a premers misiunile populare, condusă fiind de zălosul și neobositul șef al acestui tract, de P. O. D. Ioan Maior, care dela venirea sa în fruntea acestui tract a dezvoltat un zel și activitate mare, atât pe terenul bisericesc, cât și pe cel școlastic, ridicând prin aceasta nivelul tractului nostru la unul dintre cele mai bune tracte ale Arhidiecezei.

Misiunile populare în comuna Cacova și-au luat începutul în 21 April și au ținut până în 24 inclusive. Zilele acestea au fost zile de adevărată sărbătoare pentru credincioșii acestei comune, cari și-au părăsit lucrul câmpului alergând cu mic și mare, tineri și bătrâni pentru a-și putea hrăni sufletul din cuvintele dulci ale bunilor părinți.

Edificiul bisericeii, care până acum să părea a fi mare, cu aceasta ocaziune s'a dovedit de insuficient; ba o mare parte a credincioșilor pe la ferești ascultau bunele povețe neputând să închiapă în lăuntru sf. locaș. În acest loc cu bucurie trebuie să notez, că foarte mulți credincioși din comunele vecine, ba chiar și din comunele mai depărtate s'au prezentat la acestea misiuni pentru a-și hrăni sufletul cu povețe mântuitoare.

Ziua I.

În 21 April la oarele 2 p. m. apar ca niște apostoli în mijlocul poporului, Domnii: Ioan Maior protopop în Aiud; Teodor Fodor protopop onorar în Cacova; Aurel Pascu preot în Aiudul de sus; Simion Marcu preot în Gârbova inferioară; Ioan Dancea preot în Gârbovița și Șofron Pop preot în Geoagiul superior.

La oarele 2 $\frac{1}{2}$, s'a invocat spiritul sfânt după care s'a ținut inseratul fiind celebrante O. D. Simion Marcu. Cântările au fost executate de preoții și învățătorii întruniți.

La finea inseratului protopopul Ioan Maior timp de 1 $\frac{1}{2}$ oară vorbește despre „Necesitatea mărturisirii,” ilustrându-o cu vii exemple din viața practică și scriptură.

Ziua II.

În 22 April la oarele 6 $\frac{1}{2}$, să face mâneatul celebrat fiind de preotul S. Marcu. În aceasta zi numărul preoților de mai sus înșirați să sporește cu Domnii: Ioan Sântimbrea din Asinip, Ieronim Man din Băgău, Ioan Brânzău din Ciuguzel, Aurel Aron din Miraslău.

După terminarea mâneatului părintele Aurel Pascu din Aiudul de sus desvoaltă foarte bine tema: „Examinarea conștiinței.”

Acestei frumoase cuvântări i-a urmat molitva după cari credincioșii împărțiți la 6 preoți s'au mărturisit fără intrerupere până la făcutul inseratului.

În aceasta zi Dl protopop I. Maior a pregătit școlarii pe cum și pe adulții acestei comune pentru primirea acestui sf. sacrament.

La oarele 3 p. m. s'a celebrat inseratul de către părintele S. Pop.

După inserat, timp de 1 oară ține în cordată atențiunea ascultătorilor părintele Ioan Brânzău din Ciuguzel vorbind despre tema: „Propusul de îndreptat.”

Ziua III.

În 23 April la oarele 7 a. m. să face mâneatul celebrat fiind de părintele Ioan Dancea. În aceasta zi numărul preoților de mai sus amintiți crește cu următorii: Ioan Bârsan din Rachiș, Teodor Radu din Mișcreac, Ales. Rosciu din Pețâlca, Ioan Mărian din M.-Beldiu, Teodor Stâncel și Laurențiu Stâncel din M.-Căpuș.

Învățătorii în aceasta zi de asemenea să prezintă în număr mai mare. Afară de învățătorii: Aug. Ocnean și Bazil Groze ambii din Cacova, Cornel Domșa din Poiana, Simion Loloi din Aiudul de sus cari dela început au azistat la acestea misiuni, s'au mai prezentat Victor Drăgan din Ciuguzel, Samoil Docea din Hopârta, Ieronim Mărian din Gârbovița, Silvestru Horvath din Ocișoara, Iuliu Domșa din Pețâlca; Ioșif Rațiu din M.-Beldiu.

După terminarea mâneatului P. O. D. Ioan Maior protopop după o mică introducere în care își exprimă bucuria pentru viul interes ce-l arată poporul față de acestea misiuni și după ce rezumă pe scurt vorbirile precedente trece la tema: „Mărturisirea propriu zisă” pe carea o desvoaltă cu multă grije la priceperăa poporului, scoțind la iveală punctele esențiali, cari să referesc la acest obiect.

Acestei cuvântări i-a urmat molitva, după care mărturisirile să continuă. În aceasta zi s'au mărturisit și școlarii pe cum și adulții din aceasta comună.

Inseratul să face la oarele 3 p. m. celebrat fiind de preotul Aurel Aron. Cu aceasta ocaziune vorbește O. D. Ieronim Man preot în Băgău, despre: „Facerea destul.” După inserat mărturisirile să continuă.

Ziua IV.

În 24 April la oarele 7 s'a făcut mâneatul, căreia i-a urmat frumoasa predică rostită de părintele S. Marcu din Gârbova inferioară, despre: „S. Euharistie.”

După predică s'a celebrat de către Domnii: Ioan Maior, Teodor Radu, Simion Marcu, Aurel Aron, Șofron Pop, și Aurel Pascu, liturgia s. Gregoriu dial., la finea căreia s'a cuminecat întreg poporul din Cacova și mare număr din comunele vecine.

După prânz s'a început ședința Sinodului, la care preoțimea acestui tract s'a prezentat aproape în număr complet.

A. O.

Adunare preoțească.

Giulița la 25 April 1907.

Preoții gr. cat. ai districtelor Arădane Șiria și Boroș-Sebeș sub conducerea harnicilor protopopi: Marcu D. Păscuț și Demetriu Nyisztor și-au ținut împreună conferința de primăvară în 25 April a. c. în comuna Giulița. O bucurie sufletească am simțit cu toții văzându-ne adunați atâta preoți din depărtări atât de mari. În ziua următoare ne-am dus cu toții la s. Biserica, unde Augustin Magyar preot în Galșa 1-și cetește meditația frumoasă despre: „Chemarea înaltă a preotului”. Ne arată pe preot săvârșind lucrurile, cari nu s'au dat ale săvârși nici ingerilor nici arhangelilor! O adevărată lucrare de mare preț a fost aceasta meditație, iar Ioan Turdean preot în Buteni meditează despre „Evangelia mântuirii noastre”. Arată prin cuvinte alese, că întoarcerea dela păcate și credința în Evangelia lui Hristos sunt garanța mântuirii noastre. Într'adevăr cu multă plăcere sufletească am ascultat ambele meditații. Se alege apoi de confesar On. Ioan Turdean și numai decât se începe serviciul divin sub durată căruia toți preoții se mărturisesc și cuminecă. Și în ăst chip întăriți sufletește cu hrana cea cerească, la finea s. Liturgii am ținut conferința districtuală. De președinte am avut pe Marcu D. Păscuț protopopul Șiriei. Dsa ne-a vorbit în cuvântul de deschidere în un grai dulce și însuflețitor despre dragoste de frate cu care suntem datori unul față de altul. O însuflețire generală ne-a cuprins pe toți auzind povețele și sfaturile vrednicului și distinsului protopop! Și cu acestea declară ședința sinodală de deschisă. — Obiectul conferinței a fost următorul:

În prima linie ne-am exprimat mulțămă noastră față de Ven. Ordinariat al Orăzii-mari, cari a binevoit a dispune publicarea Actelor și Decretelor Conciliului Provincial al Treilea. Ne face bucurie acest conciliu, deoarece aici e vorbă despre editarea cât de îngrabă a s. Scripturi. Iar noi cu toată umilinta fiască rugăm pe Ilustrul nostru Arhiepiscop să binevoiască a urgita editarea acestei Scripturi, de care atât de mare lipsă este mai ales în părțile arădane, unde avem a ne lupta mult pentru luminarea adevărată a poporului. Suntem convinși apoi și despre aceea, că Preabunul nostru Arhiepiscop, care în totdeauna ne-a avut la inimă, să va îngriji și despre aceea, că această s. Scriptură se nu lipsească din nici o parohie.

După aceste se fac observațiuni asupra proiectului de lege Apponyi cu privire la școalele confesionale. Desaprobăm acest proiect din următoarele puncte de vedere: 1. pentru că e contrar legii naturali, care tuturor națiunilor le dă dreptul de a se cultiva în limba lor maternă. 2. e contrar legilor fundamentale a Patriei, cari începând dela sf. Ștefan totdeauna a recunoscut dreptul Bisericilor de a înființa și susține școale cu limba de propunere maternă. 3. e contrar principiilor pedagogice, pentru că îl silesc pe băiat a-și câștiga primele cunoștințe în o limbă greoaie și cu totul străină modului său de cugetare, și astfel împedecă progresul școalelor popo-

rale. Prin acest proiect de lege învățătoria noastră va eși de sub influința moralizatoare a bisericii și va intra sub influința administrației civile, cari nu are de ținută morală și cari în afacerile școlare va fi condusă de feliurite principii politice. Având în vedere toate aceste puncte atât de periculoase pentru neamul nostru rugăm pe Ilustrul nostru Arhiepiscop să lupte pentru nimicirea acestui proiect, cum și până acum a luptat. Iar când ne aducem aminte de fapta măreață a Ilustrului nostru Arhiepiscop, nu putem trece cu vederea fapta slabă a unor preoți, cari nu se însușesc de ținuta atât de bravă a Arhiepiscopului lor, ci conduși de niște motive mășave și-au aredicat glasul întru apărarea acestui proiect!

Mai departe hotărăște acest sinod parținirea foilor bisericești din partea tuturor preoților. Cu toții ne deobligăm a sprigini foile bisericești „Unirea” și „Păstorul sufletesc”. Și ne exprimăm dorința întrucât ne-ar plăcea, ca „Unirea” se devină foaie de toate zilele, ceace dacă s'ar plini, cu toții ne deobligăm a o sprigini.

Se hotărăște mai departe și aceea, că aceste două protopopiate și de aci înainte își vor ține conferința districtuală împreună.

Demetriu Nyisztor, protopopul Boros-Sebeșului ne invită cu toată dragostea pe anul viitor la Bogsig. Pe aceea ocaziune se alege de disertante: Iuliu Tătar. Predicator și confesar va fi Marcu D. Păscuț.

Și cu aceasta ședința se ridică. Și ne-am depărtat din Giulița în speranță că la conferința viitoare, ce o se fie împreună cu misiuni populare, vom conveni iarăși pentru a îndeplini toate spre lauda și mărirea lui Dumnezeu. La ce Dumnezeu sântul să ne ajute!

— referent. —

REVISTE.

Austria. Ziua de 14 Maiu în Austria a fost o zi mare. În 449 cercuri aveau să se pronunțe alegătorii pentru candidații lor. — Campania electorală a fost pretutindeni foarte agitată. Invingerea cea mai strălucită au reportat social creștinii. În Viena din 33 de cercuri au cucerit 20. Primarul Lueger a fost ales cu mare majoritate în 2 cercuri. Să spune că sunt aproape la 200 de balotage. Creștinii au câștigat până acuma 65 de cercuri, prin urmare va fi cel mai puternic partid.

MAI NOU.

Prezidentul tribunalului regesc din Cluj ne notifică, că procurorul suprem a revocat insinuata de procuror contra sentinței, prin care se respinge acuza de ațâțare cuprinsă în primul din nrl. 2 a. c. și astfel procedura în procesul acesta o declară de finalizată.

Noutăți.

Intru mărirea lui Dumnezeu. *Niculae Vuc* econom în Zorlențul mare a dăruit sfintei noastre biserici o cruce și patru ripide în preț de 100 cor. Aceasta faptă cu adevărat creștinească slujască-i lui spre laudă, iar celorlalți credincioși ca pildă vrednică de imitat. Dumnezeu pentru a cărui mărirea a adus el această jertfă însemnată să-i socotească și răsplătească din izvorul nesecat al darurilor sale. Zorlențul mare în 21 Martie 1906. *Iosif Popa* preot gr. cat.

— Preotul din Merișor On. *Isidor Saturn* și familia au dăruit pe sama bisericii gr. cat. din Lupeni o Evanghelie nouă cu legătură de lux, în preț de 110 coroane 20 fil., drept binecuvântarea fructului ostenelelor lor. Dumnezeu să primească! Lupeni la 5 Maiu 1907 n. În numele curatoratului: *Atanasie P. Bologa*, paroh gr. cat. *Petru Nicu Dubreu*, prim curator.

— Mai mulți credincioși din comuna Tău — de lângă Săcaș în funte cu Arion Crăciun au binevoit a dăruia pe ss. Paști pentru biserica gr. cat. din Boz, un rând întreg de veșminte preoțești, care dar a fost primit cu cea mai mare bucurie fiind făcut în timpul cel mai bine venit. Pentru care faptă laudabilă primească marinimoșii binefăcători și pe aceasta cale mulțămitele cele mai călduroase. În numele curatoratului gr. cat. din Boz. *Ioan Miclea*, paroh gr. cat.

Ziua învierii s'a sărbătorit la noi cu deosebită ceremonie. Escelența Sa In. P. Sf. Mitropolit a pontificat în prima zi de trei ori, totdeauna încunjurat de numărăoasă asistență. Sf. Evanghelie la liturgie s'a citit în 7 limbi, cuvântarea ocazională a spus-o Escelența Sa, iar cântările le-au executat corul mixt condus de prof. Mureșianu. La 1 oară a fost masă la curtea mitropolitană. A tostat Mitropolitul Victor, răspunzând prepozitul I. M. Moldovan. Cu trenul de noapte Esc. Sa, însoțit de vicenotarul consist. Dr. Ioan Bălan, a plecat la Pesta spre a lua parte la conferința episcopescă și dezbateră proiectului Apponyi în casa magnaților. Sâmbătă dim. Escel. Sa s'a reintors acasă.

Știri personale. I. P. S. S. Mitropolitul Victor a plecat Joi dimineața la Alba-Iulia, însoțit de prepozitul I. M. Moldovan, spre a cerceta pe Excelența Sa Episcopul Gusztáv Majláth. Seara s'a reintors.

Congrua. În 7 a. c. Episcopii catolici au ținut o conferință a cărei obiect a fost congrua preoților catolici. Referentul comisiei alese pentru studiarea congruei Episcopul Samassa a spus, că pentru a putea plăti pe preoții catolici au nevoie de 3,800.000 cor., din cari $\frac{1}{3}$ ar trebui să se dea din fondul religionar, iar $\frac{2}{3}$ din fondurile statului. O jumătate de milion ar trebui să dea căpeteniile bisericești, cari dispun de averi mari. Unii au făcut propunerea ca din această jumătate de milion să fie împărțâși numai rom. cat. iar nu și greco-catolicii; alții au pretins 10% după domeniile bisericești din cari să se împartă egal tuturor preoților catolici fără deosebire de rit. După o discuție de 4 oare s'a hotărât să se aleagă o nouă comisie, care să studieze lucrurile mai temeinic și să vină apoi cu lămuriri sigure în conferința cea mai apropiată.

Hymen. *Ioan Isaac*, cleric abs. subprefect în Internatul băieților, s'a logodit cu dș. *Drosida Traianida Blăjan*, fca protopopului nostru din Săcărămb.

— *Paul Nodis*, teol. abs. și *Victoria Lobonțiu*, fidanțați.

— Di *Ioan Popoviciu* din Cinteiu și dșoara *Cornelia Pelle* din Popești, logodiți.

— *Silviu Pauletti*, învățător, și *Iuliana Vostinariu*, invită la serbarea cununiei lor, ce se va ține Duminecă în 19 Maiu n. a. c. la 2 oare d. a. în biserica gr. cat. din Lopeada-română.

Dela Beius Ministrul de culte a asignat deja ajutoriul de stat pentru întregirea plății profesorilor gimnaziali. Cea mai mică întregire e de 1000 cor. cea mai mare da 2800 cor.

Sava Brancovici. În numărul ultim din „Convorbiri literare”, profesorul universitar I. Bogdan, publică o recenziune favorabilă cărții par. canonic Bunea. Vom reproduce-o în numărul următor.

Primirea de elevi în școala c. și r. de cadeți. Pe anul prim a școlii c. și r. de cadeți (infanterie) din Sibiu, să primesc cu începerea anului școlar 1907/1908 (mijlocul lui Septemvrie) aproximativ 30—35 tineri fizicești apți cari cu 1 Septemvrie anul curent au implinit etatea de 14 ani, dar nu au trecut peste etatea de 17 ani, simțesc în dânsii aplicare pentru chemarea militară, și au absolvat cu succes cel puțin suficient patru clase civile sau patru clase dela o școală medie. Condițiunile de primire cari totodată cuprind și forma rugării să pot căpăta pe lângă trimiterea anticipativă, de 45 fil. la școala de cadeți. Petițiunile de primire pentru locuri de plătit sunt a să înaintă la comanda școlii, imediat după primirea testimoniului dela finea anului școlar curent, dar cel mult până în 12 Iulie st. n. Dacă petentul are să mai facă vre-un examen de emandare atunci trebuie să trimită un atestat interimal. Cererile necomplete, care să înaintăză tocmai la termenul ultim, adecă 12 Iulie st. n. nu mai pot fi luate în considerațiune. E de observat, că cereri cari intenționează obținerea unui loc de tot gratuit, fondat din partea statului, sunt a să înaintă necondiționat la ministeriul r. unghuresc de Honvezi pentru apărarea țării, până la termenul hotărât, publicat în foaia oficioasă „Rendeleti Közlöny.”

Petrețeri. Reuniunea română de cântări din Sebeșul-săsesc invită la Concertul care să va da la 12 Maiu st. n. 1907 (Dumineca Tomii) în Pavilonul dela Hotel „Central” din Sebeșul săsesc. Dirigent: Oct. Mureșan.

Aviz. Proprietarii grădinei populare din Veza, avizează on. public, că celea done arene pentru tennis, fiind deplin aranjate, stau la dispoziția jucătorilor în ori ce oară a zilei. Regule de joc și informații dau cu toată preveniența proprietarii grădinei.

Tovărășie pentru asigurarea vitelor în Tohanul-vechiu. În 28 Aprilie n. c. s'a pus temelul unei societăți pentru asigurarea vitelor pentru caz de nenorociri în comuna Tohanul-vechiu din Vicariatul Făgărașului. Poporul din această comună după povețele conducătorilor lor, văzând că prima reuniune de înmormântare, ce s'a activat abia de 4 ani, merge progresând și e tare folositoare, s'a adunat în societate și pentru a-și asigura vitele. S'au însinuat membrii circa 100 proprietari de vite cari s'au legătuit prin contract valid și și-au pus în frunte un comitet compus din 9 persoane cari să conducă tovarășia. În comitet sunt aleși următorii: M. Brumboiu paroh, G. Manoilă coop., Beni Clococean, George N. Popa, Iosif Aft. Popa, Avisalom Mucea, Nicolae Gabor, Ioan D. Popa și Spiridon Radu. Inscrierile la tovarășie să fac și acum. Iată un lucru care nu are lipsă de laudă.

Mulțumită publică. Cu ocaziunea producției teatrale aranjată în 6 Aprilie n. a. c. de tinerimea română gr. cat. din Zorlențul-mare în favorul bisericii, au intrat următoarele suprasolviri: George Mursa 180 cor. Mihălovits Erzébet 3 cor. Ananie Vuc 1 cor. Martin Cosma 80 fil. Maria Belcia 40 fileri. Carol Fischer 40 fil. Eugen Stern 60 fileri. Kaszás Irma 180 cor. N. N. 2 cor. Boros István 180 cor. Baráth Lajos 80 fil. N. N. 50 fil. Kovács Ferencz 120 cor. Subscrisul prin aceasta îmi țin de plăcută datorință a aduce mulțumită tuturor acestor domni și doamne pentru marinimoasele suprasolviri. Zorlențul-mare, în 10 Maiu n. 1907. *Iosif Popa*, preot gr. cat.

Aviz. Subscrisul indemnizat de dragoste frățească, voiesc să țin un curs *gratuit* de muzica vocală pe timp de șesă săptămâni în vara anului curent în comuna *Câmpeni* (com. Turda-Arieș) din Munții-Apuseni pentru *învățătorii români fără conșiderare la confesiune*; acei domni învățători cari doresc să ia parte la acest curs sunt rugați să se însinue până în 10 Iulie st. n. la Onoratul Dom Petru Simu preot în Câmpeni. Cursul să va începe în 20 Iulie st. n. Bistra la 15 Mai 1907. *Nicodim Ganea*, elev al conservatorului din București.

Urme romane sub Meșes. Ni se comunică următoarele: În luna trecută preotul din Agrișiu care de lung timp se ocupă cu vechi descoperiri și totodată are frumoase cunoștințe arheologice, a descoperit urmele unui altar păgân în o afunzime abia de 1 m. S'a aflat în cărbuni și serum din victimele mactate. Lucrul l'a descoperit celor din Zălau și membrului Academiei magiare *Téglás Gábor* din Budapesta. Foia de comitatenză „*Szilágy*” în Nrul dela 25 April afirmă că descoperirea părintelui Moldovan e de mare însemnătate științifică. Oare nu ar fi fost mai bine ca părintele Moldovan, atât aceasta cât și alte descoperiri ce le-au făcut și le mai face, să le aducă la cunoștința învățătorilor români, pe cari de sigur li interesează aceste descoperiri?

Pentru „*Lupta*”. Nrii ultimi ai ziarului partidului național dau semne de o vădită decadentă și neseriozitate. Iar în o notiță își arată pornirea contra credinței catolice. În astfel de condiții noi nu mai putem stă de vorbă cu „*Lupta*”, pentru noi scrisese ei n'au nici o importanță.

Mulțumită. An mai dat pentru edificarea bisericii noastre din Fegernic Rev. D. Simeon P. Mateiu, canonic mitrop. 10 cor. Dr. Gavril Cosma, adv. 2 cor. Iosif Badek preot rom. cat. 4 cor. Iosif Sztiszkal preot rom. cat. 2 cor. Ioan Potucek protop. rom. cat. 1 cor. Mihail Mărcuțiu preot gr. cat. 3 coroane.

„**Sămănătorul**” a apărut de ss. Sărbători în un elegant număr dublu, având pe copertă o splendidă ilustrație („*Restignirea*”) în colorii. Partea literară foarte bogată compusă din versuri de Coșbuc, Anghel, Ranetti, Iosif, Borcia ș. a. povestiri de Aldea, Sadoveanu, Dunăreanu ș. a. și diferiți articoli de Scurtu, și Murgoci apoi ilustrații de Loghi, Verona și Steriade și o compoziție muzicală de Tempea. (Rugăciunea de Eminescu). Intreg numărul de 80 pag. nu costă decât 40 bani.

Convocare. Despărțământul „*Făgăraș*” al Reuniunii învățătorilor din Arhidieceza gr.-cat. de Alba-Iulia și Făgăraș, conform §-ului 21 din statute își va țineă adunarea de primăvară Duminecă la 26 Maiu st. n. a. c. în comuna Șona, la care cu onoare se invită P. T. membrii precum și pe toți preștinii școlalei.

— Adunarea despărțământului „*Ludoș*” aparținător Reuniunii învățătorilor gr.-cat. din Arhidieceza o convoc pe ziua de 27 Maiu n. 1907 la 8 oare a. m. în Chimitelnicul-de-Câmpie, la care sunt rugați a luă parte toți membrii despărț., precum și toți binevoitorii școlalei noastre confesionale. — *Ludoșul-de-Murăș*, la 12 Maiu 1907. *Vasilii Morariu*, preșdinte.

— În senzul §-ului 25 al statutelor „*Reuniunii învățătorilor gr.-cat. din ținutul Hațegului*” se convoacă *Adunarea generală* a Reuniunii pe ziua de 26 Maiu st. n. 1907. în școala comunală din Hațeg. Ordinea de zi: Ședința I 1. S. Liturgie cu invocarea S. Spirit la 8 oare a. m. 2. Deschiderea adunării prin preșdinte. 3. Constatăre membrilor prezenți. 4. Raportul comitetului central. 5. Alegerea comisiunilor: a) pentru examinarea raportului comitetului central; b) pentru cenzurarea rațiunilor pe 1906 și a proiectului de buget pe anul 1908; c) pentru examinarea raportului bibliotecarului; d) pentru încasarea taxelor și înscrierea de membri noi. 6. Disertație despre scriptologie de Ș. Șerban.

b) Prelegere practică ținută de unul din învățătorii de față provocat de preșdinte. Prânz comun: Ședința a. II. la oarele 3 p. m. 1. Raportul comisiunilor esmise în ședința I-ă. 2. Prelegere practică după metoda J. Gabel din scriptologie de Ș. Șerban. 3. Critica disertației și a prelegerilor practice. 4. Fixarea locului proximei adunări generale. 5. Eventuale propuneri însinuate la preșdinte cu 8 zile înainte de adunare. 6. Dispozițiuni pentru verificarea procesului verbal. 7. Închiderea adunării generale. Din ședința comitetului central ținută la 15 April 1907. *Dr. Iacob Radu*, m. p. vicar for. preșdinte. *Ioan Zepa*, m. p. notar II. **Observare:** Pentru prânzul comun, domni participanți să se însinue la dl Aurel Pinteș inv. comunal în Hațeg, cu 8 zile înainte de adunării generale.

Necrolog. † *Maria Ianza n. Costea*, soția primarului nostru, a repausat Marți sara după lungi și grele suferințe, în vrăsta de 66 ani. Femeie cu sentimente generoase a lăsat partea ei de avere pentru ajutorarea băieților silitori la învățătură și meserii. Ingroparea i-s'a făcut Joi, pontificând Rvsmul canonic Gheorghe Muntean, asistat de 4 preoți și doi lectori. Cuvântarea funebrală a fost rostită de capelanul Iuliu Nistor, iar cântările de prof. Aron Papiu.

— † *Elena Cornelia Almășian*, fca preotului din comuna Boian după un lung morb și grele suferințe și-a dat nobilul suflet în mâinile Creatorului la 29 April st. n. în etate de 12 ani.

Odihnească în pace!

A apărut:

Hipnotism și Spiritism de Dr. V. Suciu. Despre aceasta carte scrie „*Lupta*” în Nr. 38 din 1907:

Studiul părintelui Dr. V. Suciu, reprezintă un interes nu numai pentru oamenii bisericești, cari sunt lămuriiți pe deplin asupra învățăturilor bisericești, ci și pentru clasa noastră cultă. În urechile cărea a pătruns glasurile false ale pseudoștinței spiritiste și hipnotiste. În literatura noastră nimeni n'a combătut atât de temeinic cele două direcțiuni, cum se face aceasta în cartea, de care ne ocupăm — și tocmai aici zace meritul ei. După articole de informație gazetărească, după ședințe spiritiste la cari se ridică mese și vorbesc spiritele celor morți spre uimirea participanților cu părul măciucă — avem în sfârșit un studiu în care se reduc toate minunile introduse în lume de fapt prin Mesmer la valoarea lor reală și care are și menirea de a apăra adevărurile cuprinse în învățăturile bisericești, de falșitatea ispititoare a învățăturilor acestora.

Costă 1 cor. 50. fil. + 10 fil. porto a se adresa la Librăria semin. din Blaj.

— **Prohodul Dnului Nostru Isus Hristos** costă 35 fil. cu porto. — A se adresa la Librăria semin. din Blaj.

Liturgica Volumul II. al Teologiei pastorale, de Dr. Isidor Marcu, canonic. Pe 592 pag. f. 8°.

Să afă de vânzare la **Librăria semi-narială** și costă 5-40 cor. + 30 fil. porto. Pentru România 6 lei.

Concurs.

Pentru ocuparea postului de învățătoare la școala comunală din *Orlat*, devenit vacant prin pensionare se escrie concurs.

Emolumente:

Salar anual fundamental	600 cor.
Relut de cuartir — eventual cuartir în natură	200 cor.
Remunerațiune pentru lucrul de mână în școala de repetițiune	56 cor.
Suma:	856 cor.

Solviți lunar anticipative, și quinque-nalele legale.

Dela concurenți să pretinde să fie deplin cualificate, să poșadă deplin cunoștința limbii române și maghiare în scris și vorbire, și aceasta să-o dovedească prin acte în mod neîndoios. Concurențele cu cunoștințe de note și a vre-unui instrument muzical, vor fi preferite. Postul este a se ocupa cu 1-ma Septemvrie n. Concursurile sunt a se înaintă subscrisului preșdinte a senatului școlar până în 20 Iunie n. 1907 la 12 oare a. m.; cele întrate după acest termin, nu se vor luă în conșiderare.

Orlat, — comit. Szeben 4 Maiu 1907.

Dion P. Decet,
preș. senat. școlar.

(21) 1-1

AVIZ!

Să vinde din mână liberă

O mașină nouă de făcut SODĂ

(apă gazoasă) **sistemul cel mai nou** adusă numai din Iunie anul trecut, **provăzută cu 530 Syphoane**, mai departe cu **umplător pentru lemonadă și sticle trebuincioase la el**, lăzi pentru transportul sticlelor și instrumentele necesare.

Reflectanții să se adreseze la Domnul **PETRU BRENDEȘIAN, (Blaj Bălsfalva)**. (20) 3-8)

Medicii de mult recunosc și recomandă ca cel mai bun purgativ apa purgativă FRANZ JOSEF, un purgativ sigur și plăcut. (19) 3-52

Cărți postale ilustrate,

cu vederi din Blaj.

Bucata 6 fileri. — Suta 5 cor. franco.

Isarica

Partea literară.

Din zilele lui Nero.

— Roman —

după

Alexandru Dumas—Tatăl.

(Continuare).

1

Tinerii porniră și în scurtă vreme ajunseră la poarta de cătră Miază-noapte a orașului, de unde să deschidea calea spre vechea cetate a Corintului. Au rămas multă vreme aici, povestindu-și de mărirea Elladei de odinioară, de gloria și strălucirea de odată a Corintului, în vreme ce soarele asfinția. Întorcându-se spre casă, Acte fredonă o melodie jainică, iar Lucius o acompania cu glasul lui argintiu.

Cântarea lor fu întreruptă fără veste de-un urlet înfricoșat. Acte privi cu spaimă în spre Lucius strigându-i cu groază: Lucius, să fugim. Auzit-ai urletul?

Lucius nu-i răspunse, ci scoțind din manta un flueraș de argint, începuse să sufle prelung. La acest semnal sari înaintea lor, din tufișul apropiat, o tigroaică puternică. Acte căzuse amețită în brațele lui Lucius, dar pe când i-și veni în ori, fiara cea grozavă să târa la picioarele ei, ca o mielușă blândă. Lucius desprinse zgarda dela gâtul fiarei, și încinse cu ea mijlocul suleget al fetei, apoi zise fiarei:

— Mergi, Phoebe, nu avem trebuință de tine, du-te la navă.

Acte privi multă vreme încă în urma tigroaicei, care mergea încet, întorcându-se din când în când spre stăpânul său.

Lucius și tovarăsa lui de drum își iuțiră pașii spre oraș, ale cărui porți astăzi să închideau mai de vreme, pentruca să se pue zăgaz invaziei străinilor, în vederea întrecerilor de mâne. Dupăce intrară în oraș, păzitorii ridicară podurile mari de lemn, ca să nu mai aivă nimeni înțrare în Corint, unde erau adunați deja peste 40,000 străini, între cari foarte mulți Thebani. Noaptea își lăsă aripa ei neagră peste oraș, și Acte când rămase singură în odaia ei, observă cu mirare o inscripție pe zgarda deslegată de pe gâtul fiarei; eră o inscripție cu litere latine:

»Eu sunt alui Lucius«.

III.

Peste noapte s'au adus jertfe și templele au fost împodobite cu cununi de flori. Dupăce au sfârșit jertfele, poporul porni în grupuri mari spre locul de emulare, încă în zori de zi.

Amicle, făcând parte din juriu se postă în fața guvernatorului roman.

El sosi chiar în momentul din urmă, când emulările se începuseră deja. Nu mai eră nici măcar un singur loc liber în vasta arenă, carea se asemănă acum unei cojnițe uriașe, în care așteptau începutul jocurilor peste 10,000 de curioși.

Îndatăce Amicle își ocupă locul, guvernatorul se ridică, anunțând:

— În numele lui Nero, Caesarul Romei și stăpânul lumii, declar emulările de deschise!

La aceste cuvinte apărură șapte gladiatori; doi erau din Corint, câte unul din

Theba, Syracusa și Sybaris și doi din Roma. Corintezii erau gemeni; Thebanul eră păstor și se spunea, că ar fi omorât un urs, fără nici o armă. Întru amintirea acestui lucru pielea cea de urs îi atârna de umăr, iar pe cap purtă, în loc de coif căpățana ursului. Syracusanul și Sybaritul încă purtau în îmbrăcămintea lor trofee glorioase; unul omorase un porc sălbatic, iar celalalt un taur infuriat. Dintre cei doi Romani unul eră atlet de meserie, iară celalalt eră — Lucius.

Se aruncă în urnă numele gladiatorilor, scris pe tablete. Cel mai tânăr dintre judecători scutură urna, scoțind două tablete. Soartea căzuse pe cei doi gemeni din Corint. Ei pornesc în spre olaltă până la mijlocul arenei; lumea așteaptă să se încaere, dar în mijlocul arenei cei doi frați își întind mâna și, îmbrățoșându-se, lasă celorlalți gloria emulării.

Judecătorul scoate alte două nume din urnă: Thebanul și Syracusanul. În clipa următoare cele două trupuri să încleștează într'o singură masă și în aceia-și clipă Syracusanul să prăbușește în nisipul arenei, ridicându-și mâna, să i-să dea grație. La gestul guvernatorului luptătorii să despart; Thebanul trece la locul învingătorilor, iar celalalt să depărtează între hohotele batjocoritoare a mulțimei. Urmă lupta ceva mai interesantă a Sybaritului și a gladiatorului roman. Sybaritul își îmbrățoșă dușmanul cu înmlădieri de șerpe, în vreme ce acesta își sprijini fruntea de peptul contrarului. Lupta a fost așa de vehementă, încât adese îi perdea-i din ochi, în norul de colb. Când unul ajungea de desupt când celalalt, dar numai pe o clipă, căci în momentul următor nu să mai putea ști, care e biruitorul. Lupta a ținut aproape un sfert de ceas, terminându-se cu înfrângerea Sybaritului. Astfel lui Lucius îi remaseră doi potrivnici: Thebanul și gladiatorul roman.

Toate privirile se îndreptară spre Lucius. Acesta pășise în mijlocul arenei, unde servitorul îi unse trupul cu ulei, reversând apoi nisip cernut peste dânsul.

Lucius stă față în față cu atletul theban. Ei să apropiu din ce în ce, și când să se ajungă, Lucius ingenunchiă cu iuțala fulgerului și cuprinzându-și dușmanul de peste mijloc, îl ridică și-l strânse la sine cu brațul său de fier, până când acesta îngâlbini și aineși apoi.

Lupta eră terminată. Luptătorul theban a fost dus amețit de cătră servitori, cari veniră să-l ieie, iar Lucius, pe care nu se observă nici urmă de oboseală, se apropiă acum de gladiatorul roman. Acesta însă, îngrozit îi ceru iertare, ingenunchind. Ne mai fiind alți luptători, Lucius întrebă mulțimea, dacă este vreunul, care ar vol să se iea cu el la trântă? Publicul însă nu răspunse la provocarea lui. Un murmur de admirație se ridică de pe băncile arenei și fiecare doria să vadă pe biruitorul venit de departe. Acesta merse cu pași hotărâți spre tribuna juriului, unde i-să dete cununa de lauri.

Jocul se mântuise, publicul se îmbrățoșă, dar în fața arenei așteptau mii și mii

de curioși, dorind să vadă pe tinărul roman biruitor; acesta însă se depărtă în taină pe o ușă laterală, luându-și drumul spre casa lui Amicle.

Aici affă pe Acte ingenunchiată în fața statuei Dianei; fata mulțimea zeiței pentru izbânda lui Lucius. Tinărul să apropie de fata ingenunchiată și împreună și mânilor spre rugăciune, privi tăcut și cucernic în fața zeiței, convins fiind, că biruința lui de astăzi o datorește Dianei.

Când văzù însă, că fata nu-l simțise încă, îi puse pe cap cununa de lauri.

Acte țipă ușor, întorcându-se. Și cum se uitau unul la altul, li-să contopiră privirile și — inimile.

(Va urma).

HĂRTII VECHI.

Circularul pastoral alui Halmagi din 1798.

Rânduială pentru Moși, cum se cade a se face după așezământul de lege a Bisericii noastre a răsăritului.

Mărturie îmi este Dumnezeu, că n'am venit să stric legea, ci să întemeiez celea slăvite și să leg celea străncinate, care s'au putut cunoaște și până acum. Legea este, care a dat Hristos și au învățat apostolii și care au alcătuit dumnezeestii Părinți. Deci toate câte se potrivesc cu aceasta trebuie nevălămat a se păzirea, iară celea care nu caută acolo și sunt apucate după obiceiuri și păreri omenești, acestea se cade cu cumpăt ale desrădăcină și a pune în picioare așezământurile de lege ale sfinților Părinți, cari singure folosesc la mântuire. Dintru celea mai multe este legea părintască, și aceasta a nu face mâncări și beuturi la biserică, precum scrie la Pravilă Glava 139.

Iară moșii fiindcă sunt din lege eu întăresc și poruncesc pe urma ss. Părinți, ca să-i tacă cine va putea. Un păhar de apă rece, cine va da celui sătos întru numele lui Dumnezeu, nu-și va pierde plata lui și cei repausați ușurare vor afla. Obiceiul, a întinde masa moșilor în sfânta ogradă a bisericei, nu este din lege, ba mai vârtos împotriva legii, care au dat sfinții Părinți. La datoria legii acesteia pentru moși trebuie prin lucruri a descurcă și ale întări.

a) Această treaptă de faptă bună este aflată pentru cei repausați, ca să-și aducă aminte fieștecare creștin pravoslavnic de cei morți osebit la unele zile ale anului, care fac pomenire pentru sufletele celor morți a moșilor și a părinților și neamului său.

b) Se cade a ști pentru folosul celor repausați dintru faptele cele bune a vieții lor pentru dânsii de obște însămnând, când ne aducem aminte de cei morți, ne trezim dintru păcate și ne spăsim de dânsese prin lacrimi și rodurile pocăinții, din care sunt postul și rugăciunea și milostenia și alte bunătăți sufletești.

După aceea ne înfrângem și ne păzim de păcate și când facem bine pentru cei repausați credem, că va să fie înviere și judecată și răsplătirea oamenilor după faptele lor și avem nădejde de altă viață

mai bună; și de vom face noi bine pentru cea, cari s'au mutat dela noi, face-vor și alții după noi, asemenea va fi aceasta ca un împrumut, ce nu va rămâne nerăsplătit. Deosebi grăind scriptura ne arată a fi de lipsă și de mare folos, ca să facem bine pentru cei repausați, la a doua carte a Macaveilor cap 12 stich 43 și 44, *faptele celor vii pentru cei morți sunt de mare ajutor aceluia, prin acestea se îmblânzește Dumnezeu și dreptatea lui și află ușurare cei repausați întru greutățile lor de acolo eșind întru repausul vieții de veci cea cari au adormit întru credință și întru nădejdea învierii și a vieții de veci.* Caută la molitfa cea mai de pe urmă a polonașniții de toate zilele. Pentru aceștia a luat obicei s. biserica noastră cea pravoslavnică, pe cum se va cunoaște mai în jos, a se rugă.

c) A treia trebuință este a ști, care fapte bune sunt mai de folos pentru cei repausați.

Mai întâi sunt sfințele slușbele, liturgiile, sărindarele și sărăcustele și alte rugi de cătră preoți osebite pentru cei repausați. Aceasta se cunoaște din liturgia sfântului Ioan Zlataust după prefacere, unde se roagă preotul în numele bisericii: »încă aducem ție, iproci, și după »mai ales« la cuvântul: »pentru sfântul Ioan Prorocul«, iproci, și la liturgia Marelui Vasile după cuvântul »mai ales« înainte de molitfa cea mare, un dese roagă preotul »pentru odihna«, iproci. Obicei vechi a bisericii este dela apostoli pogorînd, ca o lege împreună și învățatura și porunca s. Părinți este pentru ca să slujim s. liturgie pentru cei repausați, devreme ce, că această jertfă este de mare mângâiere celor repausați, pe cum scrie la Pravila Glava 158 și 159, *prețul cel neprețuit a dumnezeității acești jertfă ajunge a folosi și celor repausați cătră răscumpărarea pedepselor și a scârbelor celor verimelnice (sic), în care se vor fi aflând Dumnezeu știe cum și întru câtă sărăcie.* Caută la pogrevania mirenilor peasna 14, unde zice: *pe cea ce l'au luat de pe pământ făcându-l ful luminii, curățându-i ceafa păcatului.* Întru aceasta se ajutorează și cu faptele cele bune ale celor vii și cei cari n'au ajutor de cătră cei vii se curățesc prin pătimirea lor. Caută întâia Poslanie cătră Corinteni cap 13 st. 13 și mai încolo.

Al doilea este milostenia și prinoasele de mare ajutor pentru cei morți. *Milostenia*, zice prorocul, *scoate din moarte și acopere mulțimea păcatelor*, care să înțelege după pocăință. Prin milostenia se înțelege fieștece dăruire și milă și ajutor, care se face osăbit cu bisericile, cu preoții și cu săracii și care se dă în numele lui Dumnezeu pentru buna odihnă a celor repausați. *Prinoasele* sunt pentru ajutorința vieții preoțești având a da mulțămia lui Dumnezeu și a-l ruga pentru cei, ce au dat și pentru care au dat. Vezi la rugăciunea dela Proscomedie. Așisderea se roagă biserica pentru cei care fac ajutor cu bisericile: Caută la molitva amvonului la sfânta liturgie. »Cela ce blagoslovesti« și la ecteniile după cetirea Evanghelii și iarăș la Molitfa Litiei, în liturgiș. După ecteniile vecernii la cuvântul: »încă ne rugăm pentru arhiepiscopul... iproci.

Dintru toate se cunoaște datorita legii, care este a-se rugă biserica pentru fericita odihnă a celor repausați. Trebuiește după aceea a face milă și cu cei săraci, care să

izbândește întru ușurarea celor morți. Unde se înțeleg mai ales acestea fapte bune: *a hrăni pe cei săraci*, osăbit pe cei scăpați, unii topiți de foc, alții cu altă întâmplare rea păgubiți, care au fost putând trăi, iară acuma pier și le stă rușine a cere; *a adăpa pe cei sătoși*, care n'au nice o putere; *a îmbrăca pe cei goți*, a primi pe cei săraci, a cerceta pe cei bolnavi, a încălzi pe cei degerați și altele asemenea, care sunt de folos și pentru cei vii. Câți vor face acestea sunt părtași și ei răsplătirii după chipul, care neșcine ungând pe altul cu unsoare mirositoare el însuși mai întâi mirosește frumos. — Cu acestea sunt datori pentru cea, cari au adormit întru Domnul, mutându-se dela noi în pocăință, despre păcatele cele de moarte, câte au făcut în viață, măcar având păcate mici și canonul nelmplinindu-și după păcatele cele mari. Pentru unii ca aceștia folosesc liturgiile și facerile de bine a viilor pentru cei morți. — Deci se cade omului a grijă, ca să-și spele păcatele întru această viață cu ispovedania dreaptă, unde le-au și făcut, pentrucă zice Pravila și ss. Părinți la Glava 158 st. 157. »De va muri neșcine având păcatele grele și mari, atunci nu se iartă, că au închis Dumnezeu poarta raiului despre dânsul.« Pentru bogatul zice s. Evangelie, că se chinuște întru vâpăile iadului și mare prăpaste s'au întărit între cei de acolo și între care i-au primit ceriurile, cât nu pot să treacă unii la alții mai mult. Dumnezeu este milostiv, iară și drept este, cine la ce stăpân slujește, dela acela i-se cade să iee sămbrie și plată; foc și apă au pus înainte și au lăsat pe om în voia inimii sale, ce va vrea să aleagă: ceriul sau iadul. Cel care au purtat numele creștinesc și n'au vețuit creștinește, ce mai vartos au făcut lucrurile întunerecului, aceștia să socotesc împreună cu păgânii, iară la plată mai mult se vor pedepsi decât păgânii, pentrucă au știut voia lui Dumnezeu și nu o au făcut, au crezut și după credință n'au vețuit. Deci de vor învia aceștia întru învierea vieții, adevă creștinii, cari n'au adormit, ci au murit întru păcate grele, fără de pocăință, — așa poate fi mântuit cândva și bogatul și Iuda, care s'au pogorît în fundul iadului. Vezi în Sămbăta cea mare la a treia stare. Și întru acesta chip toți cei fărădelege s'ar spăși. Iară zic ss. Părinți, că pe care l'au înghițit iadul și l'au cuprins muncile cele de veci, nu-l vor da afară; din iadul cel mai de jos nu este răscumpărare. David, prorocul, au fost izbăvit din iadul acesta, însă după pocăința lui, care a avut în viață pentru cea două păcate. Psalm 85 st. 12. Iară cine va muri nepocăit având sfârșit rușinat din muncile cele de veci nu va scăpa. După moarte nu este pocăință, ci judecată pe cum zice prorocul: În cotro va cădea lemnul dela austru, acolo va zăcea. Așadară numai pentru cei ce vor muri ispoveduiți, curați de păcatele lor și priceștuiți, apucându-i moartea întru păcat mic și canonul neplinit, fiind în calea vieții, pentru aceștia se roagă biserica și sunt de folos facerile de bine a celor vii.

Deci de vor vrea creștinii noștri a-ne ascultă cu dragoste după cuvântul, care am dat, ca să nu facă mâncare și beutură la biserică, voiu da laudă lui Dumnezeu pentru fii ascultării și slujba moșilor se va

face de acum după chipul, care urmează:

Mai întâiu: Să ducă fiește care creștin, care va putea, prescuri la biserică pe acelea zile numite de moși și preoții la aceea vreme să facă pomenire de obște pentru cei răpaușați la proscomedie scoțind părțicică din fiecare liturgie.¹⁾ *A doilea:* Nesmintit să ducă părstas și paos, adevă: *vin lumină și tămâie* și preoții săvârșind sfânta liturgiă, îndatăș atunci fiind încă îmbrăcați, să cânte slujba părstasului dela molitevnice pentru cei repausați, pomenindu-i pe rând după urmarea pomelnicelor din *tăblișă* sau dintr'o *tablă de obște*,²⁾ unde vor fi scriși răpaușații după neamuri, lăsând loc să se mai poată scrie și alții după întâmplare și acest pomelnic să se păzească în sfântul altar. Dumnezeu știe cu adevărat numirea fiecărui încă din pântecel mănasa. Iară pentru sprijineala slăbiciunei, acăruia se poate întâmplă, pentru încredințarea din datul folos al pomenirei, să se pomenească morții după numele lor, unde fiindcă preoții mult se ostenesc, li-se cade la fieștece părstas câte doi potori, *pentruca să fie slujba lor cu bucurie* și la norod de folos, iară nu suspinând făcându-o. Poslania cătră Ovrei cap 13 st. 7. — *A treilea:* Celelaște prinoase și colaci, cum vor socoti, ori să le ducă la biserică împreună a se sluji părstășele, ori în sat la nește case de cinste, unde va fi ospățul și masa moșilor, sau unde și cum va fi obiceiul. Iară unde se va tinde masa, să se facă o sfeștanie și săvârșindu-se slujba mesii pentru cei răpaușați, să se isprăvească toate cu cuviință creștinească, iară mai ales în Ioia mare, ca să nu se îngreuneze cineva a putea stă la cetirea și ascultarea sf. Patimi. Așa va

¹⁾ Credincioșii pe Someș în unele comune până azi numesc prescurile și «liturgiș». Zic d. e. am dus la biserică o sfântă liturgie — o sfântă prescură. Liturgia de regulă se compune din o prescură de 8 ouă, numită per eminentiam «liturgie» și din una mică de 4 ouă numită «părstas».

²⁾ Pomelnicel până pela începutul seolului al XIX-lea, iar pe alocurea chiar și în jumătatea primă a acestui secol, erau de două feluri: pomelnic *privat* și pomelnic *oficioș*. Cel privat și-l face o familie oarecare pe o bucată de lemn cioplită din lemn moale: tei, arin, paltin ba chiar și din alt soi de lemn. Un capăt al acestuia avea forma unei tăblițe de scris, iar celalalt forma unui mâner (sau coadă, toporăște). Totul eră în forma unui *mai* cu care se bat hainele la spălat. Pe acesta se scrie numele de botez numai a membrilor respectivei familii. De aceea zice V. Halmagi: »Dumnezeu știe cu adevărat numirea fiecărui încă din pântecel mănasa«. De pe acestea tăblițe se cetiau numele membrilor morți a respectivei familii cu ocașunea sfințirii moșilor, pe cum și cu alte ocașuni. În partea inferioară a tăbliței eră scris: Această tablă este alui N. alui N. (capul familiei de pe timpul, când s'a făcut tăblița). — La clădirea unei biserici încă se așezau atari tăblițe despre familiile contribuente. Atari am găsit eu mai multe tăblițe cu ocașunea spargerei bisericii celei vechi în an. 1904 așezate sub cununile edificiului. Fiid însă numai nume de botez, ba multe din ele consumate de timp, durere nici un fel de dovadă istorică nu mi-au putut da. — Pomelnicel oficioșe erau făcute din lemn în formă de dulap cu două uși așezate în părții laterali, a căror lățime corespondea grosimei ușilor, așa în cât acestea închise se răzimbau de pârtelele din fund, opus ușilor, care pârte era obdus de regulă cu un strat de amestăcătura de cretă și pe el se scrieau numele ctitorilor bisericii, dar și aici numai cu numele de botez: Grigore. Ioan etc. Era împărțit în două coloane și pe una se scrieau ctitorii morți, pe alta cei vii. — Aceste din urmă pomelnicel le înțelege Halmagi sub numirea «*tabla de obște*». Mărimea lor era de regulă dela 50x30 cm. în sus. Pe partea dinafară se depingeau ceva figuri sfințe. — Buzilă.

putea fiește babă săracă a face moși ducând părăstaș la biserică.

A patra: Pre acelea zile numite de moși se cade norodul, să stee la slujbă și pomenire, încât și ei să împreune ruga lui cu a preoților pentru cei răpaușați. Aceasta este cea adevărată slujbă și rânduială a moșilor, adevăta datoria legii pentru cei răpaușați. După chipul acesta, cine va face moșii nu v'a greși; slujba lui va fi primită înaintea lui Dumnezeu și plăcută înaintea oamenilor putând fi fără scandală și statornică peste toate veacurile după legea noastră. Șoprurile, pe unde sunt, tot să rămâie și pentru alte trebuințe precum este, ca să blagoslovească acolo Paștile creștinilor și litiile la vremea lor să se facă, sau și o sfeștanie la Bobotează neputând a eși la râu pentru vremea și pentru alte asemenea pricine.¹⁾ Pentru aceea, dacă veți simți frățiile voastre, ca să placă norodului la cuvântul meu, care am dat, veți face moșii după chipul însemnat pe scurt. — Aceasta rânduială să nu se uite.

Năsăud, 5, 1798.

Ioan Halmagi, vicarăș.
(Va urmă).

¹⁾ În districtul Năsăudului în multe comune în secolul al XVIII-lea s'a clădit șopruri numite până azi «capelne» pentru moși. Atari șopruri în unele comune există până azi. Acestea se făceau în formă deosebită de clădirile comune, ba unele erau provăzute cu turn, unde se puneau câte un clopot. Despre acestea «șopruri» vorbește vicarul.

Proprietar-editor: Aurel C. Domșa.

p. redacție rezponz.: Augustin Gruția.

Pentru economi!

„Peronospin“ mijloc aplicat cu cel mai mare folos în contra peronosporii, la stropirea viilor. □ □ □ □
Neasămănat cu mult mai bun și mai ieftin este în folosință „Peronospinul“, decât piatra vânăta. Cu „Peronospinul“ stropind via 1 hectolitr vine la 50 fil., pe când cu piatră vânăta 1 cor. 60 fil. fiind piatră vânăta astăzi foarte scumpă.
Ca fieștecare proprietar de vie să poată căpăta numai veritabilul „Peronospin“, dau favorul acela — că deja la comanda de 8 pachete trimit francat.
Prin întrebuițarea „Peronospin“-ului, via va fi hotărit mai frumoasă, boabele de struguri mai mustoase și astfel roada de vin mai bogată. Experiența a dovedit, că prin folosirea pietrii vinete, nu să ajung aceste rezultate, — probabil pentru aceea, că piatră vânăta verzește peste măsură frunzele și prin asta abstrage din puterea și sucul viței, ceea ce înseamnă pierderea de putere.
Praful de stropit al meu, face vița mai plină de viață și mai asigurată contra boalei de peronosporă.
„Peronospinul“ e deja de 6 ani în folosință cu rezultate foarte favorabile. Prețul unui pachet este 60 fil.
Revânzătorii-comercianții căpăta rabat corăspunzător.
Prav pentru îngrășarea vitelor cornute, porcilor și a cailor. Vacile dau prin întrebuițarea pravului acestuia lapte mai mult și mai bun. De mare înșămănată este pentru ori care econom a întrebuițat acest prav de îngrășare, căci prin acesta să urcă valoarea — adevăta prețul vitelor, porcilor și a cailor. — Prețul este 60 fileri.
Moartea cloșanilor și a șoarecilor. Un prav sigur pentru stărpirea acestora. Prețul 60 fileri.
Prav pentru ouatul găinilor. Prin întrebuițarea pravului acestuia, găinile ouă mai mult ca de comun — chiar și în timp de iarnă — pe când altcum nu ne ouă — sau foarte puțin. — Prețul 30 fileri.
Unsoare galbină pentru păduchi la vite. Știut este că vitele și porcii suferă mult de mănăcărimea păduchilor, prin care mănăcărime sunt reținuți în îngrășarea și dezvoltarea lor — ba chiar slăbindu-i, astfel încât în loc de a li-se ridica prețul, chiar pierd din valoare. De aceea fiecare econom să întrebuițeze această unsoare — a cărei preț e 20 și 40 fileri.
Extracte pentru prepararea rumului și a diferitelor liqueruri. Cine vooiește a-și prepară rum și liqueruri foarte bune și ieftine, să întrebuițeze aceste extracte. Prețul pentru 1 litră 40 fil., tot cu acest preț să capăta pentru rachiu de prune, slibovitză, borovicika, drojdi, de bucate, și altele.

Toate acestea se capăta la:

CORNEL DEMETER, apotecar.

— Szászváros, Piața școalei 41. —

(16) 5-10

La expozițiunea milenară din Budapesta dela 1896
premiat cu medalia cea mare.

Turnătoria de clopote și fabrica de scaune de fer pentru
clopote a lui

ANTONIU NOVOTNY

în Timișoara-Fabric

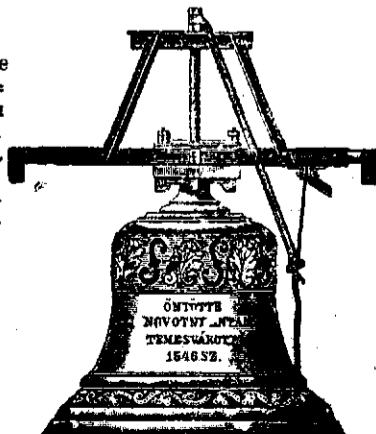
(8) 47-52

se recomandă spre pregătirea clopotelor nouă, pe cum la turnarea de nou a clopotelor stricate, mai departe spre facerea de clopote întregi armonioasă, pe lângă garanție pe mai mulți ani, provăzute cu ajustări de fer bătut, construite spre a le întoarce cu ușurință în ori ce parte, îndată ce clopotele sunt bătute de o latură prin aceea ce sunt mântuite de crepare. — Cu deosebire recomand

→ clopotele găurite ←

de mine inventate și mai de multe ori premiate, cari sunt provăzute în partea superioară — ca violina — cu găuri după figura S și pentru aceea au un ton mai intensiv, mai limpede, mai plăcut și cu vibrarea mai voluminoasă, decât cele de sistem vechiu, așa, că un clopot patent de 327 kg. este egal în tonul unui clopot de 461 kg. făcut după sistemul vechiu. Mai departe se recomandă spre facerea scaunelor de fer bătut, de sine stătătoare, — spre preadjustarea clopotelor vechi cu ajustare de fer bătut — ca și spre turnarea de toace de metal.

Prețcuranturi ilustrate se trimit la cerere gratuit și franco

Institut indigen. Banca de asigurare

„Transsylvania“

din Sibiu

(7) 47-52

intemeiată la anul 1868

în Sibiu, strada Cisnădiei nrul 5 (edificiile proprii), asigurază în cele mai avantajoase condiții:

contra pericolului de incendiu și exploziune. edificii de ori-ce fel, mobile, mărfuri, vite, nătrețuri și alte produse economice etc.

asupra vieții omului

în toate combinațiile, capitale pentru cazul morții și cu termen fix, asigurări de copii, de zestre, rente pe viața întreagă etc. etc.

Asigurări populare fără cercetare medicală
Asigurări pe spese de înmormântare cu solvirea, imediată a capitalului.

Valori asigurate contra incendiului: 90,981,088 coroane.
capitale asigurate asupra vieții: 9,125,898 coroane.

Dela întemeiere institutului a solvit: pentru despăgubiri de incendii 4,077,788.78 cor. pentru capitale asigurate pe viață 3,568,863.37 cor.

Oferte și ori-ce informațiuni se pot primi dela: Direcțiune în Sibiu, str. Cisnădiei nr. 5, etagiu I. curtea I.

și prin agenturile principale din Arad, Brașov, Bistrița și Cluj, precum și dela subagenții din toate comunele mai mari.